

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної роботи

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

«Академічна мобільність як інструмент розвитку професійної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників»

«Academic mobility as a tool for developing professional mobility in the training of future social workers»

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 231 Соціальна робота

Освітня програма «Соціальна робота»

Байлюк Катерина Сергіївна

Керівник: д. філософії у галузі з соц. роботи,
доц. кафедри соц. роботи Кулава К.О. _____

(підпис)

Рецензент д. педгогіч. наук, проф, проф.
кафедри соц. роботи КЗ «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської
обл. ради Чернецька Ю.І.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
соціальної роботи
№ ____ від ____ . ____ 20__ р.

Захищено на засіданні ЕК № ____
протокол № ____ від ____ . ____ 20__ р.
Оцінка ____ / ____ / ____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувачка кафедри

(підпис) **Тетяна ХЛІВНЮК**
(ім'я, прізвище)

Голова ЕК

(підпис)

Ірина УХІНА
(ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному вивченню академічної мобільності як інструменту розвитку професійної мобільності майбутніх соціальних працівників. Розкрито сутність понять «академічна мобільність» та «професійна мобільність», їхню взаємодію в умовах сучасної вищої освіти. Окреслено основні моделі, форми та функції академічної мобільності, а також її потенціал у формуванні критичного мислення, міжкультурної компетентності, гнучкості та готовності до професійних змін.

У теоретичній частині роботи проаналізовано наукові підходи до дослідження мобільності, виокремлено фактори, що впливають на професійний розвиток студентів соціальної сфери. Емпірична частина включає діагностику кар'єрної адаптивності та кар'єрних орієнтацій студентів за методиками М. Савікаса та Е. Шейна, а також аналіз результатів анкетування студентів із досвідом академічної мобільності. У дослідженні взяли участь студенти трьох закладів вищої освіти України.

Практична частина містить розробку та впровадження освітньої програми «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників», спрямованої на підвищення поінформованості здобувачів, формування мотивації до участі у міжнародних програмах та розвиток професійних компетентностей. Наведено зміст зустрічей, описано логіку та результати реалізації програми, окреслено рекомендації щодо вдосконалення системи академічної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: академічна мобільність, професійна мобільність, кар'єрна адаптивність, студенти соціальної роботи, міжнародні програми, професійний розвиток.

ABSTRACT

The qualification thesis is devoted to a comprehensive study of academic mobility as a tool for developing the professional mobility of future social workers. The essence of the concepts «academic mobility» and «professional mobility» is revealed, as well as their interaction within the context of modern higher education. The work outlines key models, forms, and functions of academic mobility, along with its potential to foster critical thinking, intercultural competence, flexibility, and readiness for professional change.

The theoretical part analyzes scientific approaches to studying mobility and identifies factors influencing the professional development of social work students. The empirical section includes the assessment of students' career adaptability and career orientations using the methodologies of M. Savickas and E. ьSchein, as well as an analysis of questionnaire results from students with academic mobility experience. The study involved students from three higher education institutions in Ukraine.

The practical part presents the development and implementation of the educational program «Without Borders: Academic Mobility for Future Social Workers», aimed at increasing students' awareness, strengthening motivation to participate in international programs, and developing professional competencies. The program structure, content of the sessions, logic of implementation, and achieved outcomes are described, along with recommendations for improving the academic mobility system in the training of future social workers.

Keywords: academic mobility, professional mobility, career adaptability, social work students, international programs, professional development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	7
1.1. Поняття академічної мобільності в системі вищої освіти	7
1.2. Теоретичні підходи до визначення професійної мобільності майбутніх соціальних працівників.....	16
1.3. Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку академічної мобільності у підготовці фахівців соціальної сфери	22
Висновок до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	32
2.1. Методологія та організація емпіричного дослідження академічної мобільності як інструменту розвитку професійної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників	32
2.2. Результати емпіричного дослідження досвіду академічної мобільності здобувачів.....	40
2.3. Аналіз впливу програм мобільності на професійну мобільність студентів соціальної роботи	53
Висновок до другого розділу	57
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	59
3.1. Обґрунтування та розроблення програми онлайн-заходів з формування професійної мобільності студентів засобами академічної мобільності	59
3.2. Реалізація програми онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників»	67

3.3. Рекомендації щодо удосконалення використання академічної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників	71
Висновок до третього розділу	76
ВИСНОВОК	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	82
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному освітньому просторі академічна мобільність розглядається як важливий інструмент підвищення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Для майбутніх соціальних працівників вона має особливе значення, оскільки дозволяє побачити різні моделі організації соціальних послуг, порівняти підходи до роботи з уразливими групами, сформувати міжкультурні навички та розширити власний професійний кругозір. Участь у програмах обміну створює для студентів можливість практикуватися в нових соціальних середовищах, підвищувати рівень соціальної компетентності та формувати готовність працювати у різних контекстах - від міжнародних проєктів до локальних громад.

Для українських студентів академічна мобільність є не лише способом професійного розвитку, а й викликом: фінансові обмеження, недостатня обізнаність про умови участі, складність подання документів та нерівний доступ до програм істотно звужують можливості. Додаткове занепокоєння викликає явище академічної еміграції, коли частина здобувачів, отримавши досвід навчання за кордоном, не повертаються до України. Це створює ризики для розвитку соціальної сфери, яка потребує фахівців з високим рівнем компетентностей і гнучкості.

За таких умов зростає актуальність не лише у підтримці академічної мобільності, а й у розумінні того, як саме вона впливає на професійну мобільність майбутніх соціальних працівників. Саме професійна мобільність сьогодні визначає здатність фахівця адаптуватися до нових викликів, змінювати професійні ролі, інтегрувати міжнародний досвід у практику соціальної роботи та працювати у транскультурному середовищі. Відповідно, комплексне дослідження взаємозв'язку між академічною та професійною

мобільністю є важливим як для студентів, так і для освітніх програм спеціальності «Соціальна робота».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати роль академічної мобільності у формуванні професійної мобільності майбутніх соціальних працівників та на основі емпіричних даних визначити чинники, які впливають на готовність студентів брати участь у програмах академічної мобільності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні підходи до визначення академічної мобільності та її видів.
2. Розкрити сутність професійної мобільності майбутніх соціальних працівників та її структуру.
3. Визначити вплив програм академічної мобільності на формування професійних компетентностей студентів спеціальності «Соціальна робота».
4. Дослідити внутрішні та зовнішні бар'єри участі студентів у програмах мобільності.
5. На основі опитувань і спостережень проаналізувати готовність студентів до участі в академічних програмах.
6. Розробити рекомендації щодо удосконалення та популяризації програм академічної мобільності.

Об'єкт дослідження – процес академічної мобільності студентів у системі вищої освіти.

Предмет дослідження – вплив академічної мобільності на формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників.

Методи дослідження: теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення академічної мобільності як інструменту розвитку професійної мобільності майбутніх соціальних працівників, а також розроблення та апробація програми онлайн-заходів, спрямованої на підвищення мотивації та готовності студентів до участі в академічній мобільності

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення програм академічної мобільності,

підвищення інформованості студентів про умови участі, покращення механізмів підтримки учасників мобільності та інтеграції здобутого досвіду у систему підготовки соціальних працівників. Розроблені рекомендації та запропонована програма заходів можуть бути використані кафедрою соціальної роботи під час організації інформаційних сесій та супроводу студентів.

База дослідження: Базою емпіричного дослідження стали три заклади вищої освіти України, що здійснюють підготовку майбутніх соціальних працівників та мають різний рівень залученості до програм академічної мобільності, а саме: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, КЗ «Харківська гуманітарно - педагогічна академія» Харківської обласної ради, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені на 81-ї звітній студентської наукової конференції. Секція «Факультету психології та соціальної роботи». Підсекція «Соціальна робота».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

1.1. Поняття академічної мобільності в системі вищої освіти

У сучасному освітньому просторі академічна мобільність розглядається як один із провідних механізмів інтеграції університетів у міжнародне середовище. В українській науковій та нормативній літературі вона має чітко окреслені правові та практичні рамки. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» 2014 року академічна мобільність - це право здобувачів освіти, наукових та науково-педагогічних працівників на тимчасове навчання, стажування, викладання чи проведення досліджень у закладах іншої держави з подальшим зарахуванням результатів у своєму університеті [7].

У 2015 році Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 579 «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність», яка деталізує механізм участі у програмах [21]. У документі визначені категорії мобільності, порядок конкурсного відбору, вимоги до угод між університетами-партнерами, умови фінансування, соціальні гарантії учасників та принципи перезарахування кредитів відповідно до системи ECTS.

Розвиток поняття академічної мобільності в Україні безпосередньо пов'язаний із Болонським процесом. У рамках цього міжнародного проєкту у кінці 1990-х років було сформульовано ідею сумісності освітніх програм, прозорості кваліфікацій та створення Європейського простору вищої освіти. У Болонській декларації 1999 року мобільність студентів і викладачів визначена одним з основних завдань реформування вищої освіти [39, 67].

Наступні комюніке в рамках Болонського процесу Прага (2001), Берлін (2003) та Лондон (2007) - лише посилили акцент на розвитку академічної

мобільності, підкреслюючи її роль у формуванні конкурентоспроможності європейських університетів [67, 61].

Празьке комюніке 2001 року звернуло особливу увагу на необхідність створення прозорої та сумісної системи вищої освіти, що сприяє легкому визнанню академічних кваліфікацій між країнами-учасницями та стимулює студентів і викладачів до участі у програмах обміну [67].

Берлінське комюніке 2003 року підтвердило, що мобільність є одним із головних інструментів інтернаціоналізації університетів, а також спрямована на підвищення якості навчання, розвиток міжкультурних компетенцій та зміцнення зв'язків між академічними спільнотами різних країн [37].

Лондонське комюніке 2007 року зробило акцент на оцінці прогресу попередніх ініціатив і рекомендаціях щодо подальшого вдосконалення механізмів мобільності, зокрема через активне використання кредитної системи ECTS, розвиток двосторонніх угод між університетами та забезпечення рівного доступу до програм обміну для всіх категорій студентів [61].

Усі ці документи підкреслюють, що академічна мобільність не є додатковим або факультативним елементом освітнього процесу, а виступає стратегічним чинником підвищення престижу та міжнародної конкурентоспроможності університетів у Європі.

У вітчизняній науковій літературі поняття академічної мобільності отримало багатовимірне трактування. Ю.Грищук, український науковець, який досліджує академічну мобільність та її вплив на підготовку фахівців у сфері соціальної роботи, визначає її як «одну з форм інтернаціоналізації освіти, яка сприяє не лише розширенню освітніх траєкторій, але й формуванню нової університетської культури, що базується на відкритості та партнерстві» [4].

Ю. Грищук підкреслює, що для України академічна мобільність є як перспективним напрямом розвитку вищої освіти, так і проблемним явищем через недостатнє фінансування, складнощі в організації навчального процесу

та нерівний доступ студентів різних спеціальностей, зазначаючи: «Впровадження програм академічної мобільності в Україні потребує значного підвищення фінансової підтримки та удосконалення нормативно-правової бази для забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти» [4].

Академічна мобільність в Україні поділяється на внутрішню та зовнішню, що відображає різні рівні інтеграції в освітній процес. Внутрішня мобільність передбачає тимчасове навчання або стажування студентів у закладах вищої освіти на території України. Прикладом такої мобільності є програма «САМ Україна» (Студентська Академічна Мобільність), ініційована Британською радою в Україні спільно з Міністерством освіти і науки України в рамках ініціативи ЄС «Дім Європи». Програма сприяє міжрегіональній академічній співпраці між закладами вищої освіти та культурному діалогу молоді через короткотермінову академічну мобільність у межах України. У рамках програми ЗВО з різних регіонів України можуть налагоджувати співпрацю, а здобувачі вищої освіти - навчатися за обміном із зарахуванням академічних годин [40].

Зовнішня мобільність охоплює участь студентів у міжнародних програмах, таких як Erasmus+, Fulbright та DAAD, що сприяють інтеграції українських університетів у європейський та світовий освітній простір. Програма Erasmus+ є однією з найбільших ініціатив Європейського Союзу, спрямованих на підтримку освіти, молоді та спорту. Вона об'єднує попередні програми ЄС у сферах освіти, професійної підготовки та молоді, а також додає сферу спорту [28].

За даними Європейської комісії, у 2021 році Erasmus+ підтримала майже 19 000 проєктів, залучивши близько 649 000 учасників, серед яких були студенти, викладачі та молодь Erasmus+. Це свідчить про зростання інтеграції українських університетів у європейський освітній простір та активну участь України в міжнародних освітніх ініціативах [47].

Окремо у літературі розглядається поділ на горизонтальну та вертикальну мобільність. Горизонтальна передбачає тимчасове навчання в

іншому університеті без зміни освітнього рівня. Вертикальна пов'язана з переходом на вищий рівень освіти, наприклад, продовження навчання на магістерській програмі в іншій країні після завершення бакалаврату. І. Федорова зазначає, що саме горизонтальна мобільність через семестрові програми обміну є найбільш поширеною формою для українських студентів, оскільки вона дозволяє здобувати міжнародний досвід, залишаючись водночас у рамках навчання в рідному закладі [28].

Важливою є і фінансова складова. Постанова №579 передбачає, що мобільність може фінансуватися за рахунок державного бюджету, грантів міжнародних організацій, університетських програм чи особистих коштів учасників. Проте у практиці переважна більшість українських студентів бере участь у програмах, що фінансуються європейськими грантовими фондами. Це створює додаткову залежність від зовнішніх донорів і водночас стимулює університети розширювати партнерські зв'язки [21].

У контексті соціальної роботи академічна мобільність набуває особливого значення, оскільки вона відкриває для студентів унікальні можливості для професійного та особистісного розвитку. Майбутні соціальні працівники, беручи участь у міжнародних програмах обміну та стажуваннях, можуть безпосередньо ознайомитися з різноманітними європейськими моделями соціальних послуг, що включають як державні, так і громадські ініціативи підтримки вразливих груп населення. Наприклад, студенти мають змогу відвідати соціальні центри для дітей із особливими потребами, центри допомоги бездомним, програми підтримки сімей із низьким доходом, а також установи для осіб похилого віку. Такі практики дають змогу не лише вивчити організаційні та управлінські аспекти надання соціальних послуг, але й оцінити ефективність різних підходів до вирішення соціальних проблем у різних країнах.

Академічна мобільність сприяє розвитку міжкультурних компетентностей, які є критично важливими для соціальних працівників, адже вони працюють із людьми різного соціального, культурного та етнічного

походження. У процесі навчання та практики за кордоном студенти вчаться налагоджувати комунікацію з клієнтами та колегами в умовах культурного різноманіття, розвивають емпатію та здатність до адаптації, а також набувають навичок критичного мислення та аналізу соціальних проблем з міжнародної перспективи. Як зазначає дослідження, участь у міжнародних програмах обміну сприяє розвитку міжкультурної компетентності та професійних навичок у студентів вищих навчальних закладів, зокрема в галузі соціальної роботи [19].

Академічна мобільність дозволяє студентам соціальної роботи брати участь у спільних міжнародних проєктах, конференціях, семінарах та воркшопах, що сприяє професійному зростанню, обміну досвідом та впровадженню новітніх практик у власних освітніх і соціальних програмах. Практика в закордонних закладах також формує у студентів розуміння стандартів якості соціальних послуг на міжнародному рівні, що надалі сприяє підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності в Україні.

У цьому контексті академічна мобільність у системі вищої освіти України поєднує правові норми, міжнародні зобов'язання і практичні механізми, створюючи комплексну систему, що забезпечує реалізацію права студентів, викладачів та науковців на тимчасове навчання, стажування та проведення досліджень за кордоном. Вона має складну структуру, яка включає різні типи мобільності - внутрішню та зовнішню, горизонтальну та вертикальну, а також різноманітні форми участі: академічний обмін, семестрові програми, літні школи, міжнародні стажування і спільні наукові проєкти.

Академічна мобільність має широкий спектр соціальних і професійних наслідків. Для студентів вона сприяє розвитку міжкультурних компетентностей, розширенню освітніх та кар'єрних перспектив, формуванню гнучкості мислення та здатності до адаптації в різних освітніх і соціокультурних середовищах. Для викладачів і науковців це можливість підвищення кваліфікації, обміну методиками навчання та дослідженнями, а

також налагодження міжнародних наукових контактів, що підвищує престиж українських університетів на світовій арені.

З одного боку, академічна мобільність виступає стратегічним інструментом інтеграції українських закладів вищої освіти у світовий освітній простір, сприяючи реалізації принципів Болонського процесу, гармонізації академічних стандартів та підвищенню конкурентоспроможності випускників. З іншого - вона є викликом для національної системи освіти, яка має забезпечити рівний доступ до міжнародних програм для всіх категорій студентів, ефективне використання отриманих знань та результатів мобільності, а також уникати ризиків академічної еміграції та дисбалансу у розвитку закладів вищої освіти.

Академічна мобільність студентів спеціальності «Соціальна робота» є складним і багатовимірним явищем, що включає різноманітні аспекти освітнього процесу та професійної підготовки. Вона охоплює як географічні переміщення студентів між закладами освіти в межах країни чи за кордоном, так і організаційно-структурні, часові та змістові форми навчальної діяльності. У цьому сенсі академічна мобільність не обмежується лише відвідуванням занять у новому закладі або участю у короткострокових програмах; вона передбачає повноцінну інтеграцію у навчальне та соціальне середовище, що вимагає від студента активної участі у нових академічних та практичних контекстах. Варто зазначити, що організаційно-структурні аспекти визначають характер взаємодії між закладами, часові - тривалість програми, а змістові - конкретну діяльність, на яку спрямована мобільність, що в подальшому визначає види академічної мобільності [7, 18].

Для студентів соціальної роботи академічна мобільність є важливим елементом їхньої професійної підготовки, оскільки вона дає можливість набути практичного досвіду у різних соціальних і культурних середовищах. Під час навчання за програмами обміну або стажування студенти безпосередньо стикаються з новими підходами до роботи з людьми, методиками соціальної підтримки та організаційними моделями, відмінними

від тих, що застосовуються в Україні. Такий досвід допомагає не тільки краще зрозуміти специфіку соціальної роботи в різних умовах, але й розвиває здатність швидко адаптуватися, аналізувати ситуації та приймати рішення у нестандартних умовах. Мобільність стимулює розвиток комунікативних навичок і вміння працювати з різними групами населення, що є надзвичайно важливим для майбутніх соціальних працівників. Окрім отримання нових знань студенти формують власні професійні компетентності, які будуть застосовувати у своїй практичній діяльності. Набутий досвід сприяє соціальній та міжкультурній адаптивності, яка стає ключовою у практичній діяльності [22].

За тривалістю академічна мобільність поділяється на короткострокову та довгострокову. Короткострокова модель передбачає участь студентів у літніх школах, інтенсивних курсах, короткотермінових стажуваннях або обмінах, які тривають кілька тижнів чи місяців і мають на меті швидку інтеграцію студентів у нове освітнє чи соцсередовище, ознайомлення з іншими методиками, підходами та культурними контекстами. Довгострокова мобільність, у свою чергу, забезпечує більш глибоке занурення в освітню систему іншого закладу, дозволяє брати участь у комплексних соціальних та професійних процесах і сприяє виробленню стабільних академічних і професійних компетентностей. Цей поділ встановлено відповідно. Постановою Міністерства освіти и науки України, зокрема, затвердженим регламентом щодо академічної мобільності [21].

З огляду на географічний та організаційний аспекти, академічна мобільність поділяється на внутрішню, що реалізується в межах держави, та зовнішню, яка передбачає навчання або стажування за кордоном. Внутрішня мобільність передбачає переміщення студентів або викладачів між різними закладами вищої освіти України, що надає можливість ознайомлення з різноманітними організаційними структурами, навчальними програмами та педагогічними підходами, застосовуваними у вітчизняній системі освіти. Такий підхід сприяє виробленню глобального бачення соціальної роботи,

розумінню інших систем соціальної підтримки та набуттю навичок міжкультурної комунікації. Такі форми взаємодіють із часовими моделями мобільності: короткострокові програми часто реалізуються в межах внутрішніх обмінів, тоді як довгострокові - здебільшого в міжнародних рамках, що сприяє поглибленій адаптації та формуванню глобальної компетентності [7].

Дослідження свідчать про те, що участь українських закладів вищої освіти у програмах академічної мобільності суттєво посилює їхню інтеграцію в European Higher Education Area (EHEA). Зокрема, авторка Антонюк відзначає, що залучення українських університетів до міжнародної співпраці, обміну студентами та стажувань в межах Європейського освітнього простору сприяє модернізації освітніх програм, гармонізації кваліфікаційних рамок та підвищенню конкурентоспроможності випускників [33].

За змістом і організаційною формою мобільність може реалізовуватись через такі моделі: програми обміну студентами між закладами-партнерами (як внутрішніми, так і міжнародними), стажування чи практику в соціальних або дослідницьких закладах, участь у волонтерських чи соціально-практичних проєктах за межами університету або країни, а також інтенсивні курси, літні школи та програми подвійного диплому «double degree». Такі форми є особливо релевантними для студентів спеціальності «Соціальна робота», оскільки вони дозволяють не лише засвоїти теоретичні знання, але й безпосередньо застосувати їх у новому соціальному або культурному середовищі, що сприяє формуванню професійних компетентностей.

Хоча джерела фінансування виступають значущим параметром при реалізації академічної мобільності (грант від програми, фінансування, що виконується приймаючим або відправляючим навчальним закладом, власні кошти студента), українське законодавство не закріплює таку класифікацію як самостійний вид мобільності.

Європейська практика, зокрема в межах програми Erasmus+ та відповідного керівництва, чітко регламентує різні рівні фінансування

академічної мобільності. Серед таких форм передбачено гранти на індивідуальну підтримку, що покривають витрати на проживання, харчування та навчальні матеріали, а також окремо — гранти на подорожі, які компенсують витрати на транспорт до та з навчального закладу. Крім того, передбачені різні варіанти поєднання джерел фінансування, відомі як комбіновані моделі фінансування, а також випадки так званого «нульового гранту», коли учасник зберігає статус учасника мобільності, але не отримує фінансування від Erasmus+ та здійснює участь за власні або альтернативні джерела [45].

Згідно з розділом «Крок 3: Перевірка фінансових умов» керівництва програми Erasmus+, форми грантів можуть включати:

- грант за фактичними витратами - учасник отримує кошти для покриття конкретних витрат, таких як проживання, харчування та транспорт, з можливістю комбінування з іншими джерелами фінансування;
- фіксований грант - учасник отримує заздалегідь визначену суму, незалежно від фактичних витрат;
- їх комбінації - поєднання двох підходів, коли частина витрат покривається фіксованою сумою, а інша — за фактичними витратами [41].

Виходячи з аналізу, академічна мобільність за законодавством систематизована за кількома основними критеріями. За тривалістю вона поділяється на короткострокову та довгострокову; за географічним і організаційним принципом - на внутрішню та міжнародну; за змістом і організаційною формою - на програми обміну, стажування, практику, участь у волонтерських та соціально практичних проєктах, літні школи та програми подвійного диплому; за джерелами фінансування — на мобільність за власні кошти студента, на гранти програм (зокрема Erasmus+) або фінансування від відправляючого чи приймаючого закладу, а також їх комбіновані моделі [45].

У підсумку, академічна мобільність поєднує освітню, соціальну та професійну складові, створюючи інтегровану систему розвитку людського

капіталу, здатного успішно функціонувати як в національному, так і в міжнародному контексті.

1.2. Теоретичні підходи до визначення професійної мобільності майбутніх соціальних працівників

Професійна мобільність є комплексним і багатовимірним феноменом, який охоплює здатність фахівця ефективно функціонувати в умовах постійних змін професійного середовища, швидко адаптуватися до нових вимог, освоювати нові компетенції та реалізовувати себе в різних соціальних та професійних ролях. У педагогіці та соціальній роботі це поняття має велике практичне значення, адже соціальні працівники регулярно стикаються з непередбачуваними ситуаціями: змінами у законодавстві, новими потребами громади, удосконаленням методів надання соціальних послуг, а також індивідуальними вимогами конкретних клієнтів. Професійна мобільність виступає інтегративною характеристикою, яка поєднує гнучкість мислення, здатність до міждисциплінарної взаємодії та відкритість до інновацій. Як зазначає австралійська дослідниця й професорка соціальної роботи К. Хілі, «професійна мобільність соціального працівника тісно пов'язана з умінням поєднувати різні теоретичні підходи і практичні моделі, що дозволяє адаптуватися до складних і мінливих соціальних умов» [54]. Це означає, що мобільність виходить за межі суто організаційних чи технічних навичок і передбачає високий рівень професійної рефлексії, готовність до навчання протягом життя та здатність критично оцінювати власну практику.

Професійна мобільність стає не лише бажаною рисою, а й необхідною умовою ефективного виконання професійних обов'язків. Вона передбачає здатність до оперативного прийняття рішень, гнучкості у виборі методів роботи та вміння інтегрувати нові знання та технології у професійну практику. Як зазначають дослідження Американської асоціації соціальної роботи, мобільність професіонала включає фізичну, віртуальну та психологічну

готовність до змін у професійному середовищі, що дозволяє фахівцям ефективно реагувати на різноманітні виклики, підтримувати високий рівень професійної компетентності та забезпечувати якість соціальних послуг [32].

Водночас професійна мобільність у соціальній роботі передбачає здатність до міждисциплінарної взаємодії та розвитку комунікативних навичок. Соціальний працівник, який володіє високим рівнем мобільності, здатен працювати у команді з психологами, педагогами, медичними працівниками та юристами, ефективно координуючи свої дії для досягнення оптимальних результатів для клієнта. Також мобільність передбачає готовність освоювати нові методики, адаптувати їх до локальних умов та інноваційно підходити до вирішення соціальних проблем. За даними сучасних досліджень, професійна мобільність прямо впливає на ефективність надання соціальних послуг та рівень задоволеності клієнтів [55].

З огляду на специфіку соціальної роботи, мобільність фахівця передбачає поєднання особистісних, когнітивних та соціальних аспектів його діяльності. Вона дозволяє не лише відповідати сучасним вимогам професії, а й активно впливати на розвиток соціальної сфери, впроваджуючи нові підходи та практики у роботі з різними групами населення.

У сучасних умовах соціальна робота постає однією з тих сфер, де потреба в мобільності проявляється особливо виразно. Це пояснюється динамічними соціальними процесами, зростанням складності соціальних проблем та постійною зміною запитів суспільства. Сфера соціальної роботи охоплює широкий спектр діяльності: від індивідуального консультування клієнтів, що опинилися у складних життєвих обставинах, до організації масштабних державних і громадських програм підтримки населення. Соціальний працівник повинен однаково вільно почуватися як у ситуації безпосередньої роботи з окремою людиною, так і в умовах колективної взаємодії, коли йдеться про громади чи навіть регіони. У цих обставинах готовність спеціаліста змінювати свою професійну позицію, гнучко адаптуватися до нових середовищ та постійно розширювати коло власних

компетенцій стає визначальною характеристикою його професійної спроможності. Як зазначають Л. Кук та його колеги у дослідженні з питань утримання кадрів у соціальній роботі, професійна мобільність працівників полягає не лише в здатності реагувати на виклики зовнішнього середовища, але й у готовності передбачати їх, аналізувати соціальні тенденції та коригувати власну професійну стратегію. Це підкреслює, що мобільність соціального працівника виходить за межі технічних навичок і включає креативність, критичне мислення та здатність до інновацій, що визначає рівень його професіоналізму [41].

Адаптація у професійній діяльності соціального працівника є багатовимірним процесом, який охоплює не лише здатність швидко засвоювати нові інструкції та нормативні документи, а й готовність змінювати власні підходи у спілкуванні з клієнтами, колегами та інституціями. Йдеться про постійну перебудову комунікативних стратегій, залежно від культурних, вікових, соціально-економічних та індивідуально-психологічних особливостей клієнта чи групи. Так, у роботі з дітьми важливим є вміння створити атмосферу довіри й безпеки, тоді як у співпраці з дорослими клієнтами домінує акцент на партнерстві й пошуку раціональних рішень. За результатами досліджень, високий рівень адаптивності соціального працівника забезпечує йому стабільність у стресових або непередбачуваних умовах, а також підвищує ефективність надання соціальних послуг у кризових ситуаціях, таких як війна, економічні потрясіння або надзвичайні події. Адаптація проявляється не лише в індивідуальній роботі з клієнтами, а й у здатності інтегрувати новітні методики та технології в практичну діяльність, що вимагає постійного професійного розвитку та готовності до інновацій [43].

Здатність до зміни ролей є одним із найважливіших аспектів професійної мобільності соціального працівника. У реальних умовах його діяльності рідко можна обмежитися лише виконанням однієї функції. Залежно від контексту, соціальний працівник може виступати наставником, допомагаючи клієнтам подолати особисті кризи та формувати стратегії самостійного життя, або

фасилітатором групових процесів, коли йдеться про роботу з громадами чи групами підтримки. У певних випадках він стає адвокатом інтересів громади, відстоюючи права вразливих категорій населення перед органами влади, а іноді - дослідником, який аналізує ефективність соціальних програм чи розробляє нові методики надання допомоги. Це багатогранне поєднання ролей вимагає не тільки професійних знань, а й високої емоційної врівноваженості, вміння швидко перемикатися між різними стилями взаємодії та брати на себе нові функції без втрати якості роботи. Дослідники наголошують, що сучасний соціальний працівник поєднує різні професійні ролі та функції, що потребує значно більшої гнучкості у роботі [3]. Зміна ролей стає не додатковою можливістю, а постійною умовою сучасної практики.

Не менш суттєвим складником професійної мобільності є вимір постійного професійного зростання. У реаліях сучасної практики соціальний працівник не може зупинитися на рівні базової освіти, оскільки динаміка соціальних викликів та поява нових технологій вимагають безперервного навчання. Це охоплює як опанування сучасних методик консультування та соціальної підтримки, так і інтеграцію цифрових інструментів у роботу з клієнтами, що особливо актуально в умовах розвитку електронних сервісів і дистанційної комунікації. Участь у тренінгах, семінарах, міжнародних програмах обміну та проєктах підвищує здатність соціального працівника орієнтуватися у глобальному професійному просторі, розширює його кругозір і надає доступ до передових практик. Як показують сучасні дослідження, професійна мобільність поєднує в собі як внутрішню мотивацію майбутніх соціальних працівників до саморозвитку, так і зовнішні вимоги соціальної системи до постійного підвищення компетентностей. Саме ця взаємодія визначає якість соціальної роботи у довгостроковій перспективі [4]. Іншими словами, професійне зростання соціального працівника не є лише особистою амбіцією, воно стає необхідною умовою для того, щоб відповідати стандартам професії та ефективно реагувати на потреби суспільства, які змінюються дедалі швидше.

Отже, професійна мобільність у контексті адаптації, зміни ролей і професійного розвитку виступає не лише як одна із властивостей соціального працівника, а як багатогранна характеристика, що пронизує всю його діяльність. Вона охоплює вміння реагувати на постійні суспільні трансформації – від економічних коливань і технологічних нововведень до змін у законодавчій сфері та державній соціальній політиці. Соціальний працівник, який володіє мобільністю, не обмежується виконанням традиційних функцій, а вміє переосмислювати власні підходи, розширювати методичний інструментарій та впроваджувати нові знання у практику.

Мобільність виступає фундаментом професійної стійкості: у періоди криз чи невизначеності фахівець не обмежується звичними підходами, а шукає альтернативні шляхи вирішення завдань. Це проявляється у переході від індивідуальної роботи з клієнтами до організації групових ініціатив, застосуванні цифрових інструментів під час консультувань або участі у міжнародних проєктах. Такий підхід підвищує ефективність діяльності соціального працівника та сприяє розвитку всієї соціальної сфери.

Професійна мобільність тісно пов'язана з особистісним зростанням. Здатність залишатися відкритим до нових викликів передбачає внутрішню готовність до саморефлексії, до переоцінки своїх сильних і слабких сторін. Завдяки цьому соціальний працівник не лише підвищує свою компетентність, а й демонструє активну життєву позицію для колег і клієнтів. У результаті така мобільність набуває подвійного виміру: з одного боку, вона визначає траєкторію професійного поступу самого фахівця, а з іншого - формує перспективи розвитку соціальної сфери в цілому, роблячи її більш гнучкою, інноваційною та здатною відповідати на запити суспільства.

Зміни в соціальній сфері сучасного суспільства вимагають від соціальних працівників високого рівня гнучкості та здатності ефективно реагувати на нові виклики, одночасно інтегруючи знання з різних галузей і застосовуючи комплексні підходи у вирішенні проблем клієнтів. Соціальна робота постійно змінюється під впливом економічних, політичних,

культурних і технологічних чинників, що висуває високі вимоги до фахівців щодо здатності адаптуватися, інтегрувати різні методики та застосовувати комплексні підходи у вирішенні соціальних проблем. Саме тому соціальні працівники повинні поєднувати знання з психології, медицини, права, педагогіки, економіки та інших галузей, щоб ефективно оцінювати потреби клієнтів і пропонувати рішення, які охоплюють усі аспекти їхнього життя. Такі виклики роблять професійну мобільність не просто бажаною характеристикою, а обов'язковою умовою для успішної діяльності та якісного надання соціальних послуг. У науковій літературі наголошується, що міждисциплінарний підхід надає соціальним працівникам можливість розробляти комплексні програми підтримки, які враховують психологічні, правові, медичні та соціальні аспекти життя клієнтів. Завдяки цьому істотно зростає ефективність практичної діяльності та якість надання соціальних послуг [58]. Крім того, міждисциплінарність сприяє кращому розумінню ролі інших професіоналів у процесі вирішення складних соціальних ситуацій і зміцнює здатність до колективного ухвалення рішень у критичних випадках.

Не менш важливим елементом професійної мобільності є комунікативність, яка дозволяє встановлювати ефективні контакти не лише з клієнтами, а й із колегами, представниками громадських та державних інституцій. Високий рівень комунікативних компетентностей передбачає володіння міжособистісними і міжгруповими навичками спілкування, умінням емпатійно слухати, а також здатністю аргументовано відстоювати інтереси клієнтів. Дослідження в Україні також засвідчують, що комунікативна компетентність є складовою професійної компетентності соціального працівника і включає когнітивні, емоційні та поведінкові навички, які напряду впливають на здатність адаптуватися до різних соціальних контекстів і підвищують ефективність роботи в кризових чи нестандартних ситуаціях. Комунікативність тісно пов'язана з міждисциплінарністю, оскільки для успішної взаємодії з представниками різних професій соціальному працівнику необхідно правильно передавати інформацію, координувати дії та

враховувати особливості кожної сфери знань, що інтегруються у практику [58].

Ще одним важливим аспектом професійної мобільності є інноваційність, яка полягає у здатності фахівця впроваджувати новітні технології, методики та підходи у соціальну роботу. Інноваційність включає не лише використання цифрових інструментів для комунікації та управління проєктами, а й творче застосування наукових розробок та нестандартних рішень для вирішення складних соціальних проблем. На думку дослідників І. Савельчук і О. Котикової, використання інноваційних технологій у соціальній роботі є дієвим механізмом підвищення результативності професійної діяльності. Завдяки цьому соціальні служби здатні адаптуватися до швидких змін у суспільстві та впроваджувати практики, що більш точно відповідають потребам клієнтів. Інноваційний підхід також допомагає соціальному працівникові підтримувати власну професійну актуальність і залишатися конкурентоспроможним у динамічному професійному середовищі, де зміни відбуваються надзвичайно швидко [23].

Отже, професійна мобільність соціальних працівників є багатогранною характеристикою, яка включає міждисциплінарність, комунікативність та інноваційність. Ці аспекти взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного: міждисциплінарність забезпечує комплексне розуміння проблем клієнта, комунікативність сприяє ефективній взаємодії у різних соціальних контекстах, а інноваційність дозволяє знаходити нестандартні рішення та впроваджувати сучасні методики у практику. У комплексі ці характеристики створюють основу для гнучкої, адаптивної та результативної соціальної роботи, здатної відповідати на постійні зміни соціального середовища та забезпечувати високий рівень професійної спроможності фахівця.

1.3. Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку академічної мобільності у підготовці фахівців соціальної сфери

Участь у програмах академічної мобільності сьогодні розглядається не лише як засіб набуття додаткових академічних знань, але і як багатовимірний інструмент формування професійної ідентичності майбутнього спеціаліста соціальної сфери. Вона сприяє розвитку здатності до міжкультурної комунікації, розширює світогляд та зміцнює навички критичного аналізу соціальних процесів. Мобільність студентів і викладачів позитивно впливає на якість освітніх програм, оскільки забезпечує доступ до різноманітних педагогічних традицій і практик, стимулює адаптивність та креативність [30]. Для соціальної роботи це має особливе значення, адже фахівець у цій сфері працює з проблемами, що виходять за межі однієї культури чи національного контексту.

Одним із наймасштабніших прикладів розвитку академічної мобільності є програма Erasmus+, що діє в Європейському Союзі з 2014 року як продовження попередньої програми Erasmus, яка діяла з 1987 р. по 2013 р. Вона охоплює широкий спектр можливостей: від навчання у закордонних університетах до стажування, викладання і проведення спільних досліджень. Особливістю Erasmus+ є те, що вона забезпечує не лише академічний обмін, а й сприяє створенню стійких міжнародних партнерств між навчальними закладами, організаціями громадянського суспільства та роботодавцями. Завдяки цьому студенти та викладачі отримують можливість працювати у середовищі, де поєднуються теоретичні знання, практичний досвід і міжкультурна взаємодія [46].

Для студентів соціальної роботи Erasmus+ відкриває доступ до інноваційних моделей соціальної політики та практики, які включають інтегровані підходи до роботи з мігрантами, людьми з інвалідністю та особами, що пережили насильство або травматичні події. Важливим є і той факт, що в рамках програми студенти часто долучаються до мультидисциплінарних команд, де співпрацюють із фахівцями у сфері медицини, психології чи права. Це дозволяє формувати у майбутніх

соціальних працівників критичне бачення і навички, необхідні для роботи з комплексними соціальними проблемами.

Як підкреслює Європейська комісія, понад 80% учасників програми повідомляють про значне підвищення своєї професійної мобільності та готовності працювати у мультикультурних середовищах [47]. Випускники Erasmus+ демонструють кращі показники працевлаштування і здатність швидко адаптуватися до вимог глобального ринку праці [47]. Інші дослідження підтверджують, що участь у програмі позитивно впливає не лише на академічні досягнення студентів, а й на їхні особистісні якості, зокрема розвиток комунікативності, відкритості до нових культур та здатності до критичного мислення [53]. Таким чином, Erasmus+ можна розглядати не просто як освітню ініціативу, а як важливий інструмент формування глобально орієнтованих і соціально відповідальних фахівців, здатних ефективно працювати у мінливому світі.

Важливим прикладом академічної мобільності є також програма Fulbright, яка фінансується урядом США і функціонує понад 75 років, охоплюючи понад 160 країн світу. Її основною метою є розвиток взаєморозуміння між народами через академічні та культурні обміни. Вона забезпечує можливості для студентів, науковців і викладачів здобувати освіту, проводити дослідження та викладати у провідних американських університетах, сприяючи поширенню передових знань і розвитку міжнародного співробітництва у сфері науки й освіти [70].

Fulbright дозволяє українським студентам і дослідникам отримати доступ до сучасних практик громадського здоров'я, соціальної підтримки вразливих груп, а також моделей громадської участі та розбудови інклюзивних спільнот. Це сприяє формуванню нових підходів до роботи з сім'ями, людьми з інвалідністю чи тими, хто пережив кризові ситуації. Як зазначають дослідники Altbach&Knight, подібні програми міжнародної мобільності не лише розширюють академічний горизонт учасників, а й сприяють

«зворотному трансферу знань», коли інноваційні практики інтегруються у локальні освітні та соціальні системи [31].

Fulbright створює умови для розвитку навичок міжкультурної комунікації та глобального бачення соціальних процесів. Учасники програми мають змогу працювати у мультикультурному середовищі, розвивати чутливість до культурних відмінностей і водночас формувати компетентності, які допомагають адаптувати американський досвід до українських реалій. Як підкреслює Служба Fulbright, одним із найвагоміших результатів програми є саме здатність учасників творчо застосовувати здобуті знання, враховуючи культурні особливості та потреби різних груп населення. Це робить Fulbright не лише інструментом академічної мобільності, а й потужним ресурсом для розвитку лідерського потенціалу та впровадження соціальних інновацій у країнах-учасницях [70].

Одним напрямів мобільності є співпраця з Німеччиною, яку системно розвиває DAAD. Програму DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst - Німецька служба академічних обмінів) засновано ще у 1925 році, і з того часу вона перетворилася на одну з провідних організацій у сфері підтримки міжнародних академічних обмінів. Її діяльність охоплює широкий спектр ініціатив: від індивідуальних стипендій для студентів і викладачів до масштабних інституційних проєктів між університетами [42]. За статистикою DAAD, щороку тисячі учасників отримують можливість навчатися, стажуватися чи проводити дослідження у Німеччині, що робить цю програму важливим чинником розвитку глобального освітнього простору [42].

Німецька система соціальної політики вважається однією з найбільш розвинених у Європі, адже поєднує державне фінансування із широкою залученістю громадських і муніципальних структур. Завдяки програмі учасники отримують можливість ознайомитися з тим, як у Німеччині організовано підтримку сімей, інтеграцію біженців, соціальну інклюзію людей з інвалідністю та догляд за літніми особами. Як показує аналіз Teichler, міжнародні академічні обміни з Німеччиною допомагають майбутнім

фахівцям краще розуміти багатовимірність соціальних викликів і розробляти більш зважені підходи до їх подолання [42].

DAAD підтримує не лише індивідуальну мобільність, а й партнерські програми між університетами. Це створює умови для проведення спільних досліджень, розробки нових освітніх курсів та підготовки подвійних дипломів. За спостереженням дослідників Kuder і Obst, саме інституційні форми співпраці стають підґрунтям для глибшої академічної інтернаціоналізації, що безпосередньо впливає на якість підготовки студентів і професійне зростання викладачів [30].

DAAD не обмежується роллю джерела фінансування освітніх поїздок. Це середовище, у якому відбувається обмін ідеями, методиками й досвідом, що є надзвичайно цінним для спеціалістів соціальної сфери. Для українських студентів і викладачів участь у таких програмах означає доступ до реальних практик, які можна адаптувати до місцевих умов і застосовувати у власній професійній діяльності [35].

Поряд із європейськими програмами варто відзначити й ініціативи Сполучених Штатів, які сприяють академічній мобільності та міжнародному обміну знаннями: Global UGRAD, Hubert H. Humphrey Fellowship та програми обміну у сфері громадського здоров'я й соціальної роботи. Вони надають можливості для навчання, професійного розвитку, стажування та участі у дослідницьких проєктах у провідних американських університетах і організаціях. Для українських студентів та викладачів соціальної сфери це означає доступ до сучасних підходів у соціальній політиці, роботі з уразливими групами населення, розвитку інклюзивних практик та інтеграції технологій у соціальні послуги. Подібні програми сприяють не лише набуттю професійних навичок, а й розвитку лідерських компетентностей, здатності працювати у мультикультурному середовищі та адаптувати отриманий досвід до національного контексту [69].

Додатково, американські ініціативи підкреслюють важливість міждисциплінарної співпраці, що дозволяє учасникам поєднувати знання з

галузей медицини, права, психології та соціальної роботи для комплексного вирішення соціальних проблем.

В Україні розвиток академічної мобільності поступово набирає обертів, що є свідченням активної інтеграції вітчизняної системи вищої освіти у Європейський освітній простір та глобальні освітні тенденції. Українські університети укладають двосторонні та багатосторонні угоди з провідними закладами ЄС, США та інших країн світу, що відкриває студентам та викладачам можливості для семестрового або річного навчання, стажування, участі у наукових проєктах і спільних дослідженнях за кордоном. Завдяки таким ініціативам учасники програм міжнародної мобільності отримують доступ до різноманітних педагогічних систем, інноваційних методик навчання та передового досвіду у сфері соціальної роботи, що дозволяє ефективно поєднувати теоретичні знання та практичні навички.

За звітами програми Erasmus, кількість студентів, які беруть участь у програмах міжнародної академічної мобільності, стабільно зростає щороку, що свідчить про підвищення рівня інтернаціоналізації української освіти та зацікавленості молоді у професійному зростанні на глобальному рівні [48]. Водночас, університети поступово створюють внутрішні механізми підтримки мобільності, зокрема консультаційні центри, програми академічного наставництва та адаптаційні курси для студентів, які виїжджають за кордон. Це формує передумови для підготовки фахівців соціальної сфери, які володіють компетентностями, необхідними для роботи в мультикультурних і міждисциплінарних командах, здатні адаптувати світовий досвід до локальних умов та впроваджувати інноваційні практики у національній системі соціальної роботи. Крім того, участь у міжнародних програмах сприяє розвитку міжкультурної комунікації, критичного мислення та гнучкості у прийнятті рішень, що особливо важливо для майбутніх соціальних працівників у контексті глобалізованого світу та трансформаційних процесів у суспільстві [69].

Практика українських університетів свідчить про поступове розширення можливостей академічної мобільності для студентів та викладачів, що є важливим індикатором інтеграції української вищої освіти у світовий освітній простір. Показовим прикладом є діяльність Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, який протягом останніх років активно розширює міжнародне партнерство [20]. Університет бере участь не лише в масштабних програмах на кшталт Erasmus+, а й укладає низку двосторонніх угод із закладами Польщі, Німеччини, Литви, Болгарії та інших європейських країн [20]. Така співпраця відкриває студентам соціальних спеціальностей доступ до широкого спектру академічних та наукових можливостей: від семестрового навчання у закордонних університетах до участі у спільних дослідницьких проєктах, конференціях та стажуваннях.

Особливо важливо, що завдяки академічній мобільності студенти ОНУ мають змогу ознайомлюватися з інноваційними методами соціальної роботи, які вже успішно функціонують у країнах Європейського Союзу. Йдеться, зокрема, про інтегровані моделі підтримки мігрантів, сучасні технології соціальної допомоги людям з інвалідністю та ефективні практики роботи з громадами, що переживають кризові чи конфліктні ситуації. Здобутий досвід не лише підвищує професійну підготовку молодих фахівців, а й сприяє формуванню здатності адаптувати й творчо впроваджувати міжнародні підходи у національний контекст.

Окрім студентів, брати участь міжнародній мобільності можуть й викладачі ОНУ, це створює умови для оновлення змісту навчальних курсів, підвищення їх практичної спрямованості та залучення найновіших наукових розробок до навчального процесу. Це, у свою чергу, дозволяє студентам отримувати освіту, яка відповідає сучасним світовим тенденціям, і формує ґрунт для міждисциплінарного підходу у соціальній сфері.

Подібні тенденції простежуються й у діяльності інших провідних закладів вищої освіти України, які формують власні стратегії розвитку академічної мобільності та поглиблюють міжнародну співпрацю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка є одним із лідерів у сфері міжнародної академічної мобільності в Україні та стабільно входить до переліку університетів із найрозвиненішими програмами міжнародного партнерства. Нині КНУ реалізує програми обмінів із понад 400 закладами вищої освіти світу, серед яких провідні університети Європейського Союзу, США, Канади та Азії [8]. Така співпраця охоплює як семестрові навчальні поїздки, так і участь у літніх школах, короткострокових тренінгах і спільних наукових дослідженнях. Студенти КНУ мають можливість брати участь у міжнародних конференціях, дослідницьких проєктах і стажуваннях, що дозволяє поєднувати академічну підготовку з практичним досвідом роботи у мультикультурному середовищі.

Суттєвий внесок у розвиток академічної мобільності вносить і Львівський національний університет імені Івана Франка, який має понад 200 міжнародних партнерів і бере активну участь у великих освітніх проєктах Erasmus+, DAAD, CEEPUS та Fulbright. Співпраця з цими програмами охоплює як індивідуальні навчальні та дослідницькі гранти, так і колективні ініціативи між університетами [17]. Особливу увагу ЛНУ приділяє підтримці студентів соціальних спеціальностей, які виїжджають на навчання за кордон: університет організовує підготовчі курси з іноземних мов, консультаційні сесії, програми академічного наставництва та адаптаційні тренінги.

Висновок до першого розділу:

У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що академічна мобільність у сучасній системі вищої освіти виступає не лише інструментом інтеграції українських університетів у міжнародний освітній простір, а й важливим чинником формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників. Дослідження сучасних підходів до визначення академічної мобільності показало, що вона має багатовимірний характер і включає внутрішню та зовнішню мобільність, горизонтальні та

вертикальні форми, а також різні механізми реалізації — від семестрових обмінів до участі у міжнародних наукових проектах. Правова база, закріплена у законодавчих та нормативних актах України, а також міжнародні стандарти Болонського процесу забезпечують легітимність і системність участі студентів у програмах мобільності, водночас наголошуючи на необхідності створення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

Аналіз теоретичних підходів до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників свідчить про те, що ця категорія є багатогранною і включає здатність до адаптації, зміни професійних ролей, міждисциплінарної взаємодії, комунікативної компетентності та інноваційності. Професійна мобільність забезпечує фахівцеві не лише гнучкість мислення і здатність оперативно реагувати на зміни в соціальному середовищі, а й формує основу для безперервного професійного розвитку та саморефлексії, що особливо актуально в умовах сучасних соціальних трансформацій. Вона стає критично важливою для соціальних працівників, які працюють із вразливими групами населення, де поєднання теоретичних знань, практичних навичок і здатності до міжкультурної взаємодії визначає якість наданих соціальних послуг.

Зіставлення зарубіжного та вітчизняного досвіду показало, що міжнародні програми академічної мобільності, такі як Erasmus+, Fulbright та DAAD, виконують важливу функцію у формуванні професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників. Вони забезпечують можливості ознайомлення з різними моделями соціальної роботи, практичними підходами до вирішення соціальних проблем, стандартами надання соціальних послуг та методами міжкультурної комунікації. Водночас досвід України свідчить про наявність певних бар'єрів участі студентів у програмах мобільності, серед яких фінансові обмеження, недостатня інформаційна підтримка та ризики академічної еміграції. Це підкреслює необхідність удосконалення нормативно-правової бази та створення стимулів для повернення студентів після закордонного досвіду, що дозволить ефективно використовувати набуті компетентності в національному освітньому та соціальному контексті.

Отже, академічна мобільність виступає комплексним феноменом, що поєднує освітню, соціальну та професійну складові, створюючи умови для розвитку міжкультурних компетентностей, професійної гнучкості та здатності до інноваційної діяльності майбутніх соціальних працівників. Вона забезпечує формування професійної мобільності як інтегративної характеристики, що визначає здатність фахівця ефективно реагувати на сучасні виклики, реалізовувати нові соціальні проекти та сприяти підвищенню якості соціальних послуг, що є особливо актуальним для розвитку системи соціальної роботи в Україні.

РОЗДІЛ 2.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

2.1. Методологія та організація емпіричного дослідження академічної мобільності як інструменту розвитку професійної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників

У рамках написання кваліфікаційної роботи було організовано та проведено емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення академічної мобільності як інструменту розвитку професійної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників. Методологія дослідження поєднувала кількісний та якісний підходи, що дало змогу комплексно проаналізувати як об'єктивні показники кар'єрної адаптивності, так і суб'єктивні оцінки студентів щодо впливу мобільності на їх професійний розвиток.

На початковому етапі було здійснено ґрунтовний огляд наукових джерел, присвячених проблематиці професійної мобільності та кар'єрної адаптивності студентської молоді. Особлива увага приділялася сучасним психолого-педагогічним і соціологічним підходам до трактування цих понять, їхньому місцю у структурі професійного становлення особистості та значенню для формування конкурентоспроможного фахівця в умовах мінливого ринку праці. Було проаналізовано чинники, що впливають на формування професійної мобільності студентів, зокрема соціально-економічні умови, індивідуально-психологічні особливості, рівень освітнього середовища, професійні орієнтації, мотивацію досягнення, готовність до змін і нових викликів у професійній сфері.

На підставі теоретичного аналізу було зроблено висновок про необхідність використання таких емпіричних інструментів, які дозволяють не

лише виміряти рівень професійної мобільності, але й виявити глибинні чинники, що детермінують її розвиток. Відповідно, для емпіричної частини дослідження було обрано дві валідні та апробовані психодіагностичні методики, а також авторський опитувальник, розроблений у форматі Google Forms.

У дослідженні взяли участь 42 здобувачі освітніх рівнів «бакалавр» та «магістр» спеціальності «Соціальна робота» з трьох закладів вищої освіти України: Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Харківської гуманітарно-педагогічної академії Харківської обласної ради та Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського». Серед них 9 студентів мали реальний досвід участі в програмах академічної мобільності (міжнародні обміни, стажування, літні школи), решта не брали участі в таких програмах. Це дало змогу порівняти показники професійної мобільності у групах із досвідом мобільності та без нього.

Для вивчення кар'єрної адаптивності студентів було використано методику «Career Adapt-Ability Scale» (CAAS), створену американським дослідником М. Савікасом, яка ґрунтується на концепції кар'єрної адаптивності, що розглядається як метакомпетентність особистості, яка забезпечує ефективне реагування на зміни соціально-економічного середовища, професійні виклики та необхідність ухвалення рішень у сфері праці. Кар'єрна адаптивність, за Савікасом, охоплює готовність, здатність і внутрішні ресурси особистості долати труднощі, пов'язані з переходом від навчання до професійної діяльності, зміною місця роботи або умов праці (Додаток А).

Шкала складається з 24 тверджень, об'єднаних у чотири субшкали: занепокоєння (орієнтація на майбутнє, здатність планувати професійний шлях), контроль (самостійність, відповідальність і наполегливість у реалізації намірів), допитливість (інтерес до нових можливостей, прагнення досліджувати варіанти кар'єрного розвитку), упевненість (віра у власні сили,

готовність долати труднощі). Кожне твердження оцінюється за п'ятибальною шкалою Лайкерта, що дає змогу отримати як профіль за окремими субшкалами, так і інтегральний показник кар'єрної адаптивності. Підрахунок балів здійснюється за кожною субшкалою окремо та у цілому.

Отримані результати за цією методикою дозволятимуть оцінити рівень кар'єрної адаптивності та професійної мобільності студентів, визначити їхню готовність до професійних змін, а також потенціал розвитку кар'єрної гнучкості.

Другим інструментом стала методика «Якорі кар'єри» Едгара Шейна, яка є одним із найбільш відомих засобів вивчення внутрішньої структури професійних цінностей, мотивів і орієнтацій особистості. Вона ґрунтується на ідеї, що в процесі професійного становлення у кожної людини формується певна «кар'єрна основа», тобто стійке поєднання переконань, здібностей і життєвих цілей, які визначають напрям її професійного розвитку, прийняття рішень і ставлення до роботи (Додаток Б).

Методика дозволяє визначити домінуючі кар'єрні «якорі», що виступають стабілізуючими чинниками особистості у професійному середовищі. Саме вони допомагають людині орієнтуватися у складних умовах вибору, змін або криз, залишаючись при цьому вірною власним ступінь важливості певного твердження для себе; рівень згоди з висловленим судженням.

Отримані результати дозволятимуть визначити індивідуальний профіль кар'єрних орієнтацій, виявити провідні мотиви професійної діяльності, а також співвіднести їх із рівнем професійної мобільності та адаптивності.

Методика має високий рівень валідності та надійності, широко використовується у кадровій психології, профорієнтаційній роботі, тренінгових програмах і дослідженнях студентської молоді. У межах даної роботи вона застосовується для аналізу домінуючих ціннісних орієнтацій студентів спеціальності «Соціальна робота», що впливають на їхню

професійну мобільність та готовність до самореалізації у динамічному соціальному середовищі.

Для більш детального вивчення досвіду студентів, які брали участь у програмах академічної мобільності, було розроблено авторський опитувальник у форматі Google Forms, яке проводився з невеликою групою студентів, які мають реальний досвід участі в програмах академічної мобільності. До цього етапу дослідження залучено 9 осіб, серед яких 4 студенти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 3 представники Харківської гуманітарно-педагогічної академії Харківської обласної ради та 2 студенти Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського. Проведення інтерв'ю мало на меті глибше з'ясувати їхні враження, мотиви участі, труднощі та професійні зміни, що відбулися внаслідок навчання за кордоном чи участі у внутрішніх програмах мобільності.

Після опису методологічних засад та інструментарію дослідження логічним наступним кроком є представлення та інтерпретація отриманих емпіричних результатів. На першому етапі аналізу було здійснено обробку даних, отриманих за методикою Career Adapt-Ability Scale (CAAS) М. Савікаса, що дозволило визначити рівень кар'єрної адаптивності студентів спеціальності «Соціальна робота» та порівняти показники у групах з різним досвідом участі в академічній мобільності. Саме ця методика є ключовою для встановлення особливостей професійної мобільності студентської молоді, адже відображає комплекс психологічних ресурсів, необхідних для ефективного професійного розвитку - занепокоєність майбутнім, здатність до контролю власної кар'єрної траєкторії, допитливість та відкритість до нових можливостей, а також упевненість у власних силах. Наведені нижче результати демонструють, якою мірою ці складові проявляються у студентів, та дозволяють простежити зв'язок між досвідом академічної мобільності та рівнем сформованості адаптивних професійних компетентностей.

За результатами методики Career Adapt-Ability Scale (CAAS) М. Савікаса було встановлено, що загальний рівень кар'єрної адаптивності студентів спеціальності «Соціальна робота» відповідає середньому рівню (інтегральний показник — 3,78 за п'ятибальною шкалою). Водночас аналіз у розрізі груп з різним досвідом участі в академічній мобільності засвідчив суттєві відмінності як у кількісних показниках, так і в якісних характеристиках професійної адаптивності. Студенти, які мали досвід академічної мобільності ($n = 9$), продемонстрували помітно вищі значення за всіма субшкалами методики: їхній рівень занепокоєння майбутнім та орієнтації на професійне планування становив у середньому 4,1 бала (проти 3,6 у тих, хто не проходив мобільність), показники контролю й відповідальності дорівнювали 4,3 бала (порівняно з 3,8), допитливість та відкритість до нових можливостей — 4,4 бала (проти 3,7), а рівень упевненості — 4,2 бала (проти 3,6). Наведені відмінності, представлені у таблиці 3.1, свідчать про те, що участь у програмах академічної мобільності сприяє формуванню вищого рівня кар'єрної адаптивності, розвитку відкритості до професійних змін, здатності до планування кар'єрної траєкторії та зміцненню впевненості у власних професійних можливостях.

Таблиця 2.1.

Середні показники кар'єрної адаптивності (CAAS) студентів із досвідом / без досвіду академічної мобільності

№	Шкала кар'єри	адаптивності	Мають досвід академічної мобільності (n=9)	Не мають досвіду (n=33)	Загальна вибірка (N=42)
1	Занепокоєння (Concern)		4,1	3,6	3,7
2	Контроль (Control)		4,3	3,8	3,9
3	Допитливість (Curiosity)		4,4	3,7	3,8
4	Впевненість (Confidence)		4,2	3,6	3,7
	Середній показник кар'єри	інтегральний адаптивності	4,25	3,67	3,78

Найвищі середні значення спостерігаються саме за шкалою «допитливість» (4,4), що вказує на прагнення студентів із досвідом мобільності досліджувати нове середовище, ініціювати зміни, опановувати нові знання й методики соціальної роботи.

Підвищені показники «контролю» (4,3) та «впевненості» (4,2) свідчать про сформованість у цієї групи внутрішньої відповідальності та здатності до саморегуляції, що є важливою складовою професійної зрілості.

У свою чергу, студенти, які не брали участі в академічній мобільності (n=33), показали дещо нижчі результати, що може бути пов'язано з меншою кількістю практичного досвіду, обмеженими можливостями самореалізації та нижчим рівнем міжкультурної взаємодії. У цій групі показники адаптивності коливаються в межах 3,6–3,8, що відповідає середньому рівню готовності до кар'єрних змін і професійної самореалізації.

У процентному співвідношенні отримані результати розподілилися таким чином: серед студентів, які брали участь у програмах академічної мобільності, приблизно 70% продемонстрували високий рівень кар'єрної адаптивності, тоді як серед тих, хто не мав такого досвіду, цей показник становить лише близько 30%. Решта респондентів у обох групах характеризуються переважно середнім рівнем сформованості адаптивності, що відображає їхню готовність до подальшого професійного становлення. Така різниця між групами підтверджує позитивний вплив академічної мобільності на розвиток професійної гнучкості, самостійності, здатності до планування кар'єри та усвідомлення власних можливостей у змінному соціальному середовищі.

Дані, подані на рис 3.3., додатково підтверджують виявлені тенденції. Зокрема, медіанні значення інтегрального показника кар'єрної адаптивності у студентів, які брали участь в академічній мобільності, є стабільно вищими порівняно з групою студентів без такого досвіду, а сам розподіл показників у цій групі має більш концентрований характер. Це свідчить не лише про загальне підвищення рівня адаптивності, але й про більшу однорідність її

проявів серед учасників мобільності, тобто про більш стабільну сформованість здібностей до планування кар'єрного розвитку, саморегуляції та професійної гнучкості.

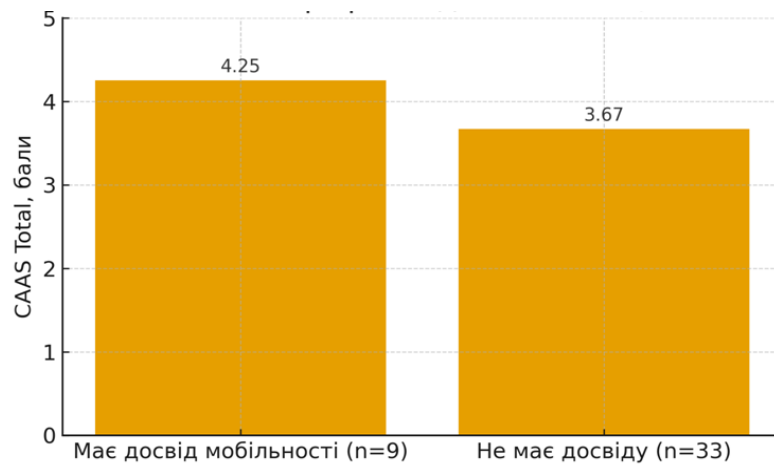

Рис 2.1 Розподіл загального показника кар'єрної адаптивності (CAAS Total) серед студентів.

Таким чином, графічні дані узгоджуються з результатами кількісного аналізу та підтверджують гіпотезу про те, що академічна мобільність виступає вагомим чинником професійного зростання студентів: вона розширює освітній простір, стимулює пізнавальну активність, сприяє розвитку міжкультурної взаємодії та зміцнює ключові компетентності, необхідні для успішної професійної діяльності майбутніх соціальних працівників.

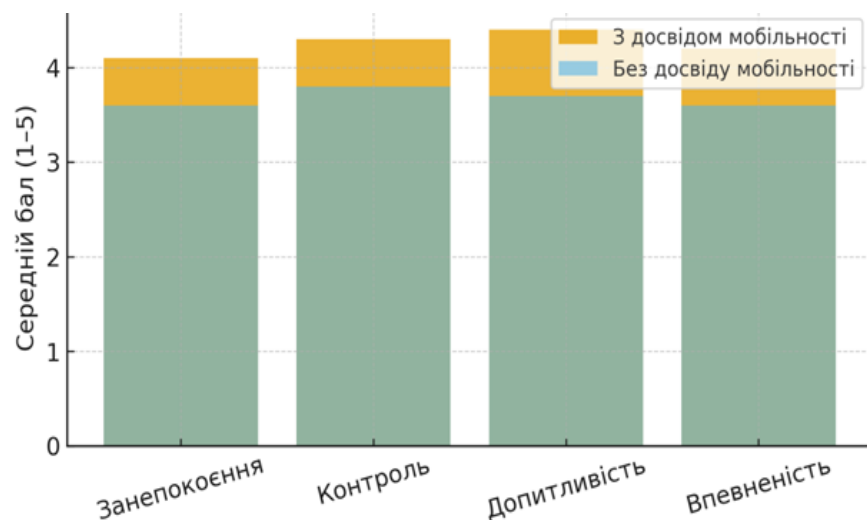

Рис. 2.2. Рівень кар'єрної адаптивності студентів за методикою М. Савікаса (CAAS).

Далі проведено та представлено результати аналізу вивчення внутрішньої структури професійних цінностей, мотивів і особистісних орієнтацій реципієнтів за проходженням Методики «Якорі кар'єри» Едгара Шейна.

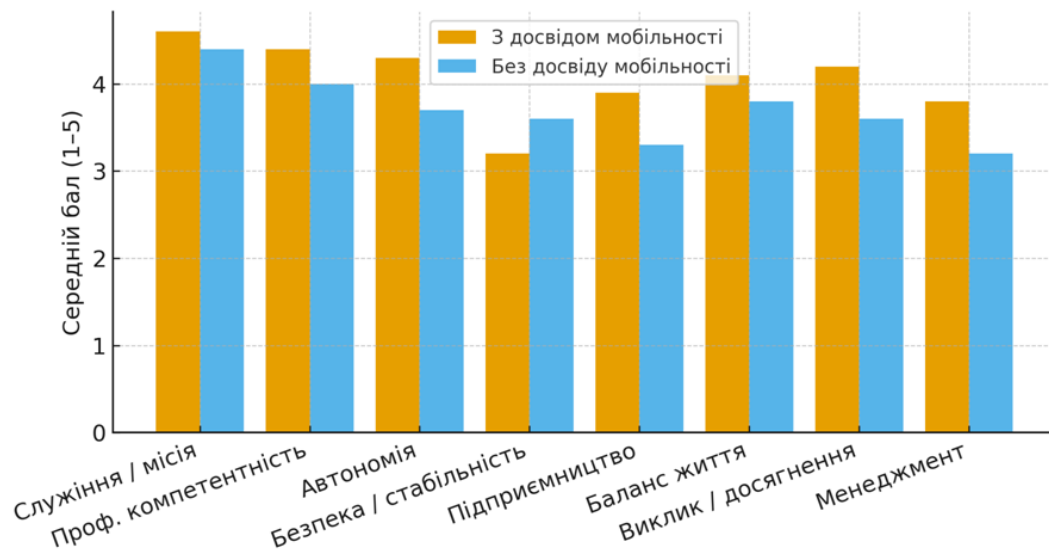

Рис. 2.3 Домінуючі кар'єрні орієнтації студентів за методикою Е. Шейна

Згідно з результатами методики «Якорі кар'єри» Е. Шейна, у більшості студентів спеціальності «Соціальна робота» домінують гуманістичні цінності - прагнення допомагати людям, служити суспільству та вдосконалювати професійні компетентності. Серед усієї вибірки найвищий середній показник спостерігається за шкалою «служіння / соціальна місія» (4,4), що цілком відповідає етичній та професійній спрямованості майбутніх соціальних працівників.

Проте аналіз у розрізі груп демонструє певні закономірності. Студенти, які мали досвід академічної мобільності, виявляють більш виражені індивідуалістичні та ініціативні орієнтації, що вказує на внутрішню готовність до самостійного прийняття рішень, пошуку нових форм професійного зростання та освоєння інноваційних практик. Так, у цієї групи високими є показники «автономії» (4,3), «виклику / прагнення до досягнень» (4,2) та «підприємництва / інновацій» (3,9). Це свідчить про наявність активної позиції

у професійному самовизначенні, схильності до ризику, ініціативності та прагнення впроваджувати нові підходи у роботі з клієнтами.

Студенти, які не брали участі у програмах мобільності, натомість частіше орієнтовані на професійну стабільність і безпеку (3,6), що можна пояснити як природне прагнення до соціальної захищеності на етапі навчання. Їхні кар'єрні орієнтації більш традиційні: бажання отримати стабільну роботу, впевненість у постійності доходу та збереженні звичного способу життя.

Загалом обидві групи студентів характеризуються високим рівнем внутрішньої мотивації до розвитку, але відрізняються типом домінантних мотивів:

- у студентів із досвідом академічної мобільності переважають інноваційно-діяльнісні орієнтації - автономія, виклик, професійна компетентність;
- у студентів без такого досвіду - гуманістично-захисні служіння, стабільність, баланс життя та праці.

Якщо розглянути результати у відсотковому співвідношенні, можна відзначити, що серед студентів із досвідом академічної мобільності понад 75% орієнтуються на професійні досягнення, автономію та інновації, тоді як у групі без такого досвіду приблизно 60% респондентів надають перевагу традиційним орієнтаціям - служінню, стабільності та соціальній місії. Це свідчить про те, що академічна мобільність сприяє переорієнтації цінностей студентів у бік більшої самостійності, упевненості та активного професійного саморозвитку.

Отримані результати показують, що академічна мобільність стимулює розвиток активної професійної позиції, ініціативності та відкритості до нових можливостей, що в подальшому може позитивно впливати на конкурентоспроможність молодих фахівців на ринку праці.

2.2. Результати емпіричного дослідження досвіду академічної мобільності здобувачів

Участь у програмах академічної мобільності виступає потужним каталізатором розвитку професійних компетентностей здобувачів у галузі соціальної роботи, оскільки забезпечує поєднання формального академічного навчання з безпосереднім досвідом міжкультурної практики. Під час перебування в іншому освітньому середовищі студенти отримують можливість порівняти теоретичні підходи та практичні моделі надання соціальних послуг, що сприяє розширенню їхнього методологічного арсеналу й підвищенню професійної гнучкості. Міжнародні огляди та емпіричні дослідження систематично фіксують покращення «м'яких» навичок (комунікація, міжкультурна компетентність, робота в команді) та зростання впевненості у фахових діях у студентів, які брали участь у програмах обміну й стажувань [43].

Здобуті під час мобільності знання мають практичний характер і безпосередньо підвищують якість підготовки майбутніх соціальних працівників. Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє студентам критично оцінювати українські підходи до соціальної роботи та адаптувати інноваційні методики до локального контексту. Значна частина учасників таких програм відзначає, що саме практика у міжнародному середовищі дала їм можливість розвинути вміння працювати з різними групами клієнтів, швидше орієнтуватися у професійних ситуаціях і приймати відповідальні рішення. Результати досліджень Європейської комісії та Мережі Erasmus+ свідчать, що студенти, які брали участь у міжнародних стажуваннях, демонструють вищий рівень готовності до працевлаштування, мають ширше коло професійних контактів і відзначають підвищення мотивації до подальшого навчання [43].

Таблиця 2.2.

Результати досліджень Європейської комісії та Мережі Erasmus+ щодо успішності та впливу академічної мобільності серед колишніх учасників.

Категорія	Основні результати
Набуті компетенції	94% учасників покращили професійні навички; суттєво зросли комунікація, робота в команді, самостійність. Цифрові навички — лише в трохи більше ніж половини. Довші стажування (≥ 4 міс.) дають помітно сильніший ефект. 94% опитаних підвищили свій рівень іноземної мови.
Вплив на Навчання	74% повідомили про покращення успішності у навчанні. 35% вирішили продовжити навчання завдяки стажуванню; 25% з проф. бакалавра перейшли до академічного ступеня/здобули його.
Вплив на працевлаштування	64% кажуть, що стажування підвищило їхні шанси на ринку праці. Найбільший ефект — можливості роботи за кордоном (76%) і готовність до неї (84%). Лише 20% вважають EuropassMobility реально корисним для пошуку роботи.

Особливо виразним є вплив академічної мобільності на розвиток міжкультурної компетентності та соціальної чутливості. Перебування в іншому культурному середовищі створює умови, коли студент змушений виходити за межі власної культурної парадигми, зустрічатися з іншими соціальними нормами, цінностями та способами взаємодії. У таких умовах формується здатність усвідомлювати різноманітність людського досвіду, помічати соціальні відмінності, аналізувати інші ціннісні системи та приймати їх без упереджень. Професія соціального працівника передбачає емпатію, толерантність, готовність до конструктивного діалогу та адаптації до потреб різних соціальних груп, включно з представниками меншин та уразливих верств населення, у чому активно сприяє реалізація академічної мобільності.

Сучасні педагогічні дослідження підтверджують, що участь у програмах академічної мобільності позитивно впливає на особистісний та професійний розвиток студентів. Так, за даними Sierra-Huedo та Foucart (2022), студенти, які проходили короткострокові та довгострокові програми обміну,

демонструють вищий рівень міжкультурної компетентності та готовності до роботи в мультикультурних командах [44].

На практиці це означає, що студент соціальної роботи, який брав участь у стажуванні чи обміні, набуває специфічних навичок: уміння оцінювати ефективність власних підходів до соціальної підтримки в новому культурному контексті, коригувати методи комунікації та реагувати на соціальні виклики у багатокультурному середовищі. Дослідження Hanley та Chankseliani показують, що після міжнародних програм мобільності учасники демонструють зростання у п'яти ключових аспектах міжкультурної компетентності: комунікації, адаптивності, гнучкості, емпатії та стійкості [53]. Ці навички безпосередньо пов'язані з професійною діяльністю соціального працівника, зокрема здатністю налагоджувати ефективний контакт із представниками різних культурних груп, розв'язувати соціальні проблеми та адаптувати практики соціальної підтримки до конкретних умов.

Участь у міжнародних навчальних і практичних програмах відкриває студентам можливість розвитку критичного мислення та готовності до інновацій у професійній діяльності. Студенти вчаться аналізувати соціальні ситуації з урахуванням культурного та соціального контексту, порівнювати різні підходи до соціальної роботи в різних країнах, формулювати власні рішення та пропозиції, які відповідають потребам конкретної спільноти. Це дозволяє не лише підвищити рівень професійної компетентності, але й розвивати особистісні якості, такі як відповідальність, самостійність, креативність та здатність до командної роботи. Участь у програмах академічної мобільності формує комплексний підхід до професійного розвитку: студенти стають більш чутливими до соціальних проблем, відкритими до нових ідей і готовими до активної взаємодії з різними соціальними групами.

З метою вивчення особливостей впливу академічної мобільності на професійний розвиток майбутніх соціальних працівників було проведено емпіричне дослідження у форматі онлайн-опитування (GoogleForms).

Розроблена анкета міститься у додатку В. Участь у дослідженні взяли 9 респондентів, які мають реальний досвід навчання, стажування або участі у міжнародних освітніх програмах у країнах Європейського Союзу.

До вибірки увійшли студенти та випускники трьох закладів вищої освіти України:

- Одеський національний університет імені І. І. Мечникова — 4 особи;
- КЗ «Харківська гуманітарно - педагогічна академія» Харківської обласної ради - 3 особи;
- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського — 2 особи.

Усі учасники дослідження мали досвід перебування за кордоном у межах програм Erasmus+, Summer Schools, професійних стажувань або короткострокових візитів. Тривалість мобільності варіювалася від 1 до 6 місяців, що дозволяє розглядати результати як релевантні для аналізу впливу мобільності на професійну підготовку.

Рис.2.4. Відповіді на запитання «Яке було джерело фінансування програми?»

Для демонстрації результатів опишемо відповіді на питання респондентів. Аналіз відповідей респондентів на запитання «Яке було джерело фінансування програми?» показав, що переважна більшість учасників отримували фінансову підтримку у формі гранту або стипендії - цей варіант обрали 77,8% респондентів. Значно рідше студенти зазначали, що мобільність

була профінансована за кошти приймаючого університету (11,1%) або частково покривалася на транспорт та проживання (11,1%). Варіанти «за кошти відправляючого університету» та «за власні кошти» не були обрані жодним учасником.

Отримані результати показують, що переважне використання грантового фінансування є закономірним. Домінування цього джерела свідчить про те, що для більшості респондентів участь у програмах мобільності була б малодоступною без зовнішньої підтримки. Фактично саме грантові механізми забезпечують студентам реальний і рівний доступ до міжнародного освітнього досвіду, тоді як інші запроновані форми фінансування не мають популярності серед опитаних.

Далі було розглянуто розглянуто серію оціночних тверджень, у яких респонденти оцінювали свій досвід за п'ятибальною шкалою Лайкерта. Твердження «Участь у програмі мобільності допомогла мені вдосконалити професійні навички» отримало повну підтримку: усі 9 учасників обрали варіант «5 — повністю згоден».

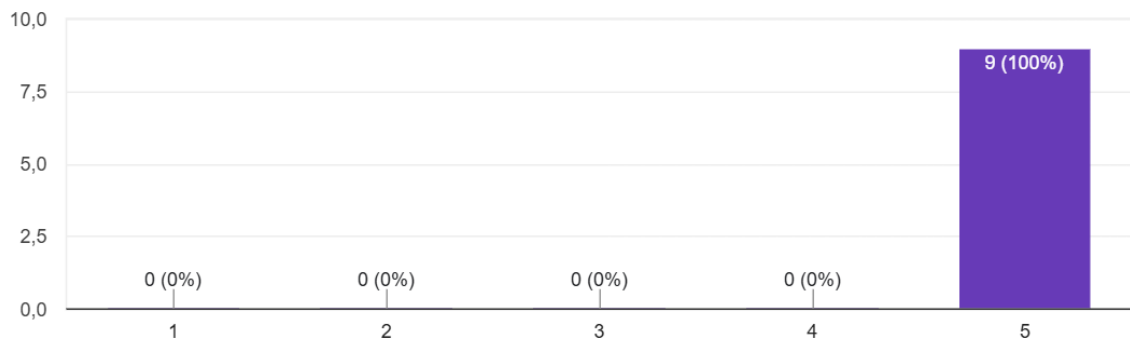

Рис.2.5 Відповіді на оціночне твердження «Участь у програмі мобільності допомогла мені вдосконалити професійні навички».

Такий результат свідчить про те, що усі респонденти згодні з тим, що міжнародна мобільність стала важливим чинником професійного зростання, забезпечивши доступ до нових методів роботи та дозволивши розвинути компетентності, які вони вважають значущими для майбутньої діяльності у сфері соціальної роботи.

Наступне питання було пов'язано із оцінкою респондентами впливу міжкультурних компетентності: 8 з 9 учасників (88,9%) повністю згодні з тим твердженням, що академічна мобільність сприяла їх розвитку міжкультурної компетентності і лише 1 з 9 студентів (11,1) відповів що скоріше або частково згоден з цим твердженням.

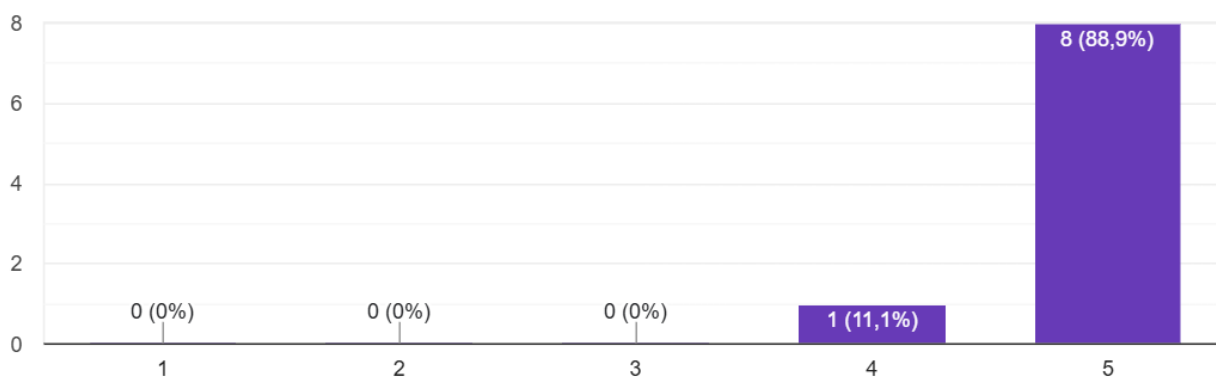

Рис.2.6 Відповіді на оціночне твердження «Академічна мобільність сприяла розвитку міжкультурної компетентності».

Підвищення власного рівня професійної впевненості після участі в програмі респонденти оцінили так: 77,8% опитаних повністю згодні з цим твердженням, а 22,2% скоріше згодні.

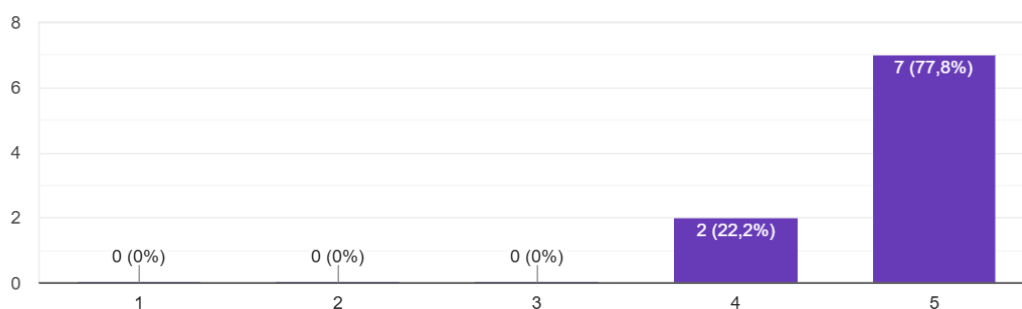

Рис.2.7 Відповіді на оціночне твердження «Мій рівень професійної впевненості підвищився після участі у програмі».

Участь у програмі мобільності суттєво підвищила професійну впевненість більшості студентів, оскільки всі респонденти повністю або частково відзначили позитивний вплив цього досвіду.

Далі було проаналізовано твердження про оцінку того, чи отримали учасники нові знання та методики, придатні для подальшого застосування в

Україні. Більшість респондентів (66,7%) повністю погодилися з тим, що академічна мобільність дала їм такі можливості, тоді як 33,3% погодилися лише частково.

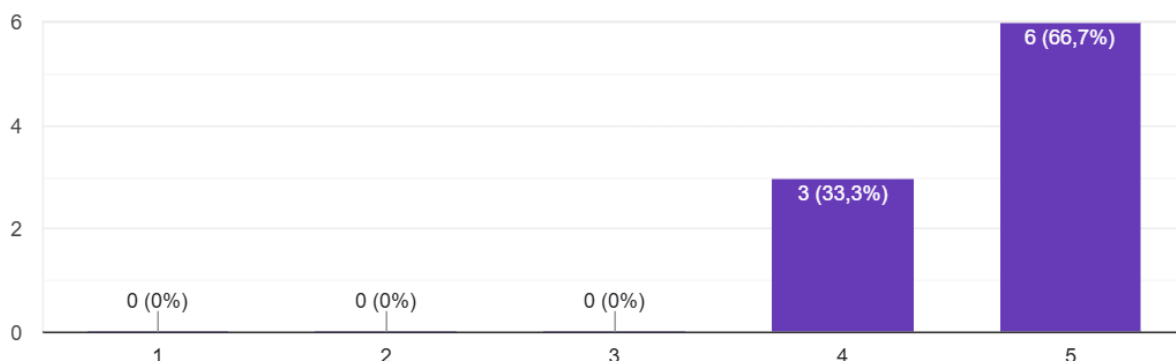

Рис.2.8 Відповіді на оцінчне твердження «Я здобув(ла) нові знання та методики, які можу застосовувати в Україні».

Наступний вимір охоплював соціальну складову академічної мобільності. Твердження стосувалося оцінки того, наскільки участь у програмі мобільності сприяла розширенню професійних контактів. Більшість респондентів (66,7%) повністю погодилися з цим твердженням, ще 11,1% висловили часткову згоду. Водночас 22,2% учасників обрали нейтральну позицію, оцінивши свій досвід на нейтральному рівні за цим питанням.

Результати свідчать про те, що для значної частини студентів мобільність стала інструментом налагодження професійних зв'язків, хоча для окремих учасників цей аспект виявився менш вираженим.

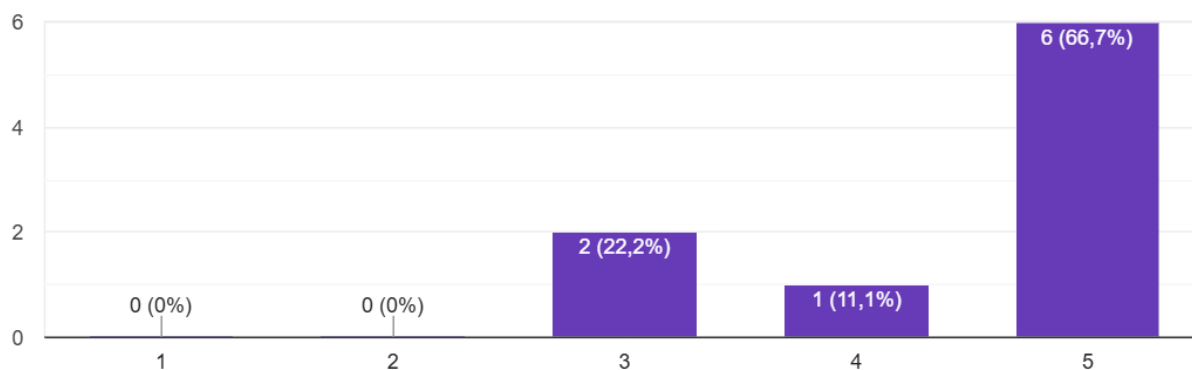

Рис.2.9 Відповіді на оцінчне твердження «Завдяки мобільності я розширив(ла) професійні контакти».

Оцінюючи вплив міжнародного досвіду на мотивацію до подальшого професійного розвитку, більшість респондентів (66,7%) повністю погодилися з позитивним впливом на їх мотивацію, 22,2% висловили часткову згоду з цим твердженням, а 11,1% обрали нейтральну відповідь.

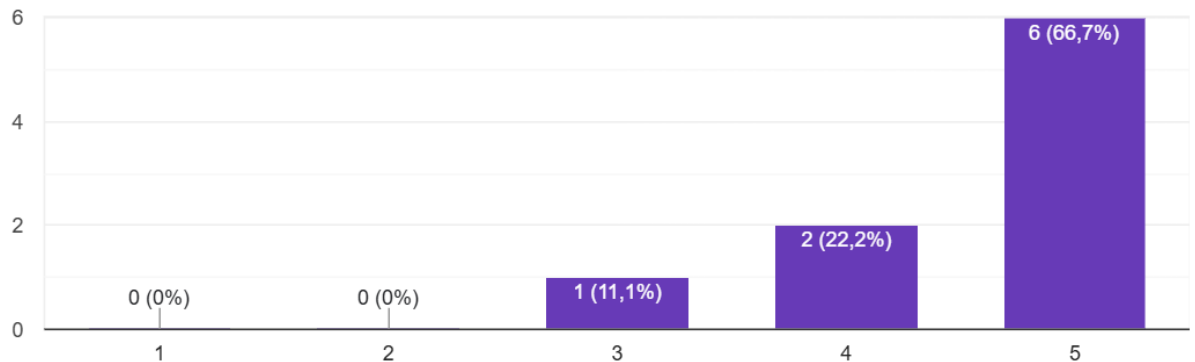

Рис. 2.10. Відповіді на оцінчне твердження «Досвід мобільності підвищив мою мотивацію до подальшого професійного розвитку».

Аналізуючи вплив участі у програмі на кар'єрні плани респондентів, було розглянуто твердження «Після програми мої кар'єрні плани змінилися», яке отримало такі результати: 22,2% повністю погодилися, 55,6% частково погодилися, 11,1% обрали нейтральну відповідь, а 11,1% скоріше не погодилися.

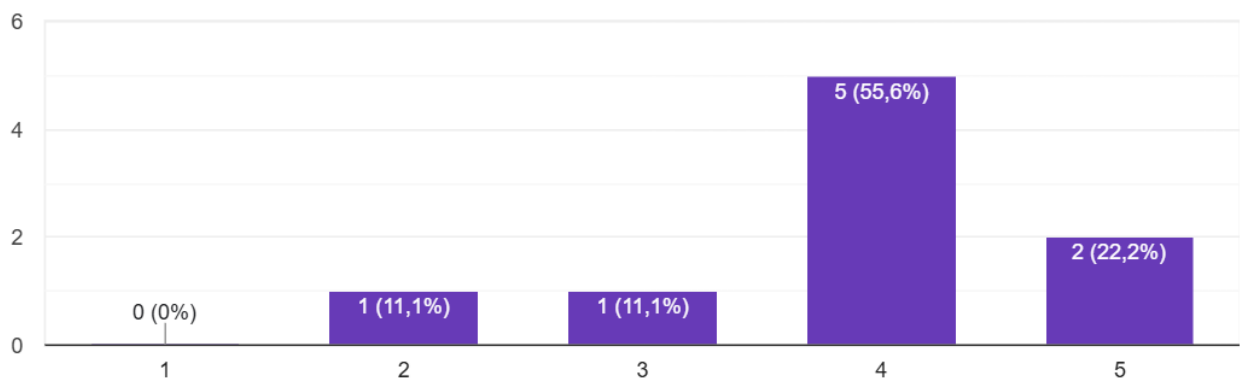

Рис. 2.11. Відповіді на оцінчне твердження «Досвід мобільності підвищив мою мотивацію до подальшого професійного розвитку».

Результати демонструють, що для більшості студентів міжнародний досвід певною мірою вплинув на їхні кар'єрні орієнтири, хоча радикальні зміни планів відбулися лише в окремих випадках..

У контексті професійних перспектив респондентів було розглянуто твердження «Я отримав(ла) можливість стажування чи працевлаштування завдяки участі у програмі». Більшість опитаних (66,7%) обрали нейтральну відповідь, 22,2% висловили скорішу згоду, а 11,1% повністю погодилися з твердженням.

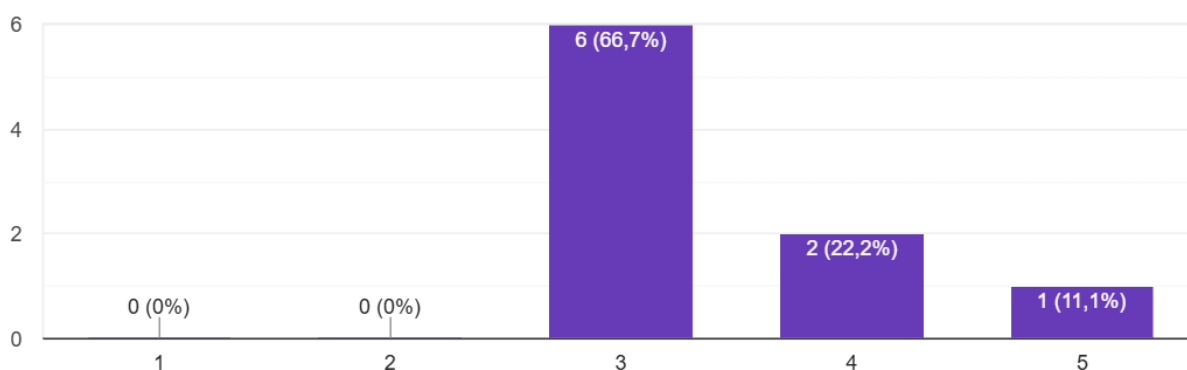

Рис. 2.12. Відповіді на оцінчне твердження «Я отримав(ла) можливість стажування чи працевлаштування завдяки участі у програмі».

Виходячи з результатів опитування за цим твердженням можна зробити висновок, що міжнародна мобільність у першу чергу сприяє здобуттю професійного досвіду та навичок, створює потенційні кар'єрні перспективи для студентів, тоді як прямий вплив на стажування чи працевлаштування відчули лише окремі респонденти, і його реалізація залежить від індивідуальних обставин, умов програми та активності учасників.

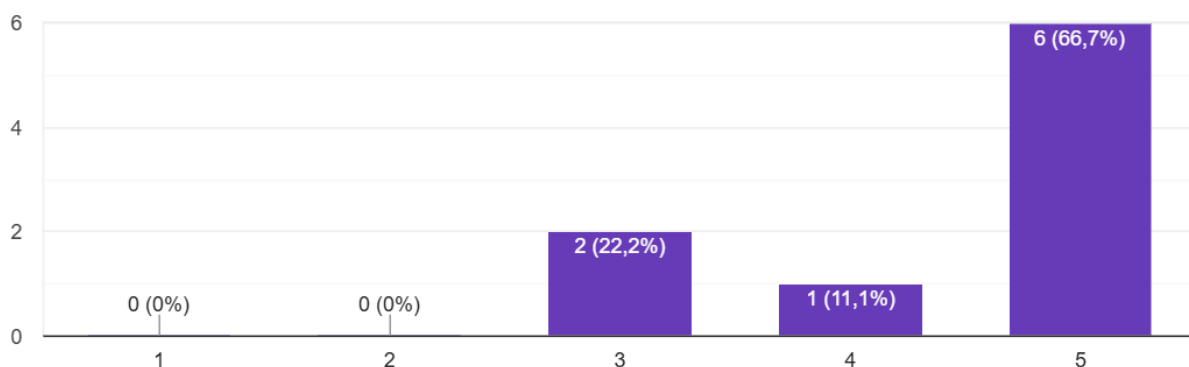

Рис. 2.13. Відповіді на оцінчне твердження «Програма відповідала моїм очікуванням щодо практичної підготовки».

Було проведено аналіз відповідності програми очікуванням студентів щодо рівня практичної підготовки. За результатами опитування 66,7% респондентів повністю погодилися з тим, що програма відповідала їхнім очікуванням, 11,1% висловили скорішу згоду, а 22,2% обрали нейтральну відповідь.

Більшість респондентів визнали, що програма відповідала їхнім очікуванням щодо практичної підготовки, підтверджуючи її користь для розвитку практичних професійних навичок.

У завершенні блоку оціночних тверджень було проаналізовано питання щодо труднощів, з якими стикалися респонденти під час мобільності. Твердження «Під час мобільності я стикав(лася) з труднощами (мовними, фінансовими, адаптаційними тощо)» отримало такі результати: 44,4% респондентів скоріше погодилися, 44,4% обрали нейтральну відповідь, а 11,1% скоріше не погодилися.

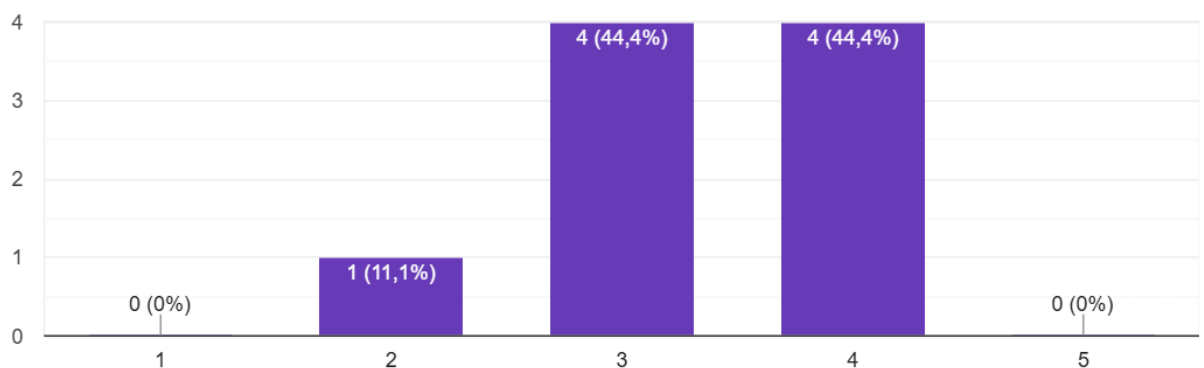

Рис. 2.14. Відповіді на оціночне твердження « Під час мобільності я стикав(лася) з труднощами (мовними, фінансовими, адаптаційними тощо)».

Отримані дані свідчать про те, що міжнародна мобільність для більшості студентів супроводжувалася певними складнощами, хоча їхній рівень не був критичним і сприймався респондентами як частина загального досвіду.

У третьому блоці дослідження респонденти надали розгорнуті відповіді щодо здобутих навичок, можливостей застосування досвіду та порад для майбутніх учасників академічної мобільності.

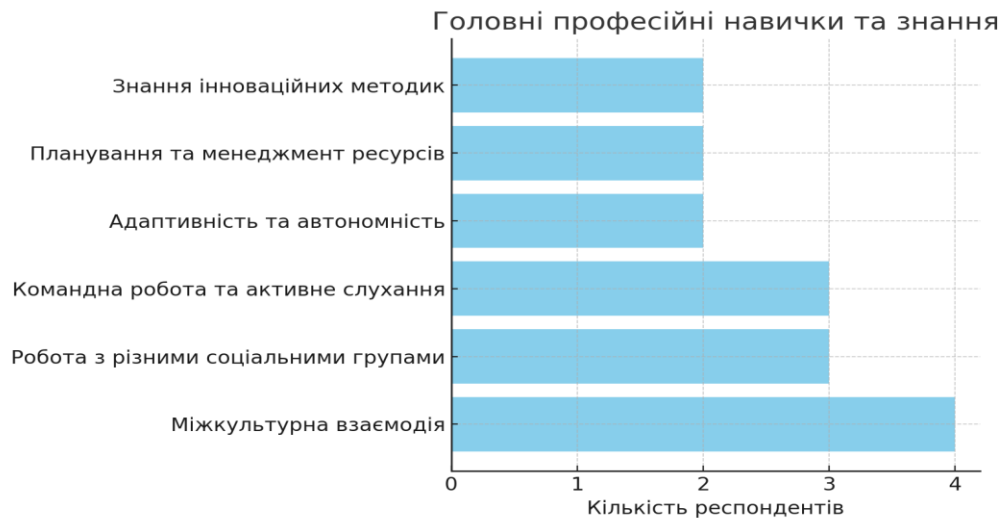

Рис. 2.15 Відповіді на відкрите запитання «Які головні професійні навички або знання ви здобули під час академічної мобільності?».

На запитання «Які головні професійні навички або знання ви здобули під час академічної мобільності?» респонденти відзначили широкий спектр компетенцій. Серед основних навичок було виділено досвід роботи з людьми, покращення командної роботи, активне слухання, міжкультурну взаємодію, підвищення рівня володіння англійською мовою за фахом, адаптивність, автономність, планування та менеджмент ресурсів. Окремо респонденти зазначали здобуття знань про соціальну роботу з різними категоріями населення, зокрема з дітьми, людьми з психічними порушеннями та вимушено переміщеними особами, а також можливість ознайомитися з інноваційними підходами закордонних експертів.

Згідно результатів на запитання «Як ви застосовуєте або плануєте застосувати отриманий досвід у майбутній професійній діяльності?», респонденти відповіли, що планують застосовувати свій досвід для впевненішої роботи з різними соціальними та культурними групами, впровадження інноваційних підходів та урізноманітнення практики соціальної роботи в Україні. Він сприяє формуванню міжкультурних компетенцій,

адаптивності та готовності використовувати найкращі закордонні практики у професійній діяльності.

Рекомендації самих респондентів для майбутніх учасників програм мобільності включають готовність приймати нові виклики, ретельну підготовку до поїздки, врахування фінансових і документальних аспектів, підвищення рівня володіння англійською мовою, консультації з попередніми учасниками та планування всіх етапів перебування за кордоном.

Для покращення супроводу студентів пропонується проводити тренінги для зниження тривожності, надавати детальні інструкції щодо звітності та перезарахування результатів, підтримувати постійний контакт зі співробітниками університетів і створювати мережу студентів, які вже брали участь у програмі, для обміну практичними порадами.

Результати дослідження свідчать, що академічна мобільність чинить суттєвий позитивний вплив на професійний розвиток майбутніх соціальних працівників, сприяючи підвищенню професійних навичок, міжкультурних компетенцій та впевненості у власних здібностях. Разом із цим, більшість респондентів зазначили, що участь у програмах дозволила здобути нові знання та методики, розширити професійні контакти та підвищити мотивацію до подальшого професійного розвитку. Вплив на кар'єрні плани та можливості стажування чи працевлаштування виявився частковим і залежав від індивідуальних обставин, активності студентів та умов конкретної програми. Аналіз відкритих відповідей показав, що отриманий досвід сприяє впровадженню інноваційних підходів у професійну діяльність, роботі з різними соціальними групами та адаптації до різних соціокультурних контекстів. При цьому рекомендації учасників підкреслюють важливість ретельної підготовки, володіння іноземною мовою та підтримки з боку університетів для максимально ефективного використання можливостей мобільності.

Підводячи підсумок, академічна мобільність забезпечує комплексний розвиток професійних та міжособистісних компетенцій і створює потенційні перспективи для кар'єрного зростання.

2.3. Аналіз впливу програм мобільності на професійну мобільність студентів соціальної роботи

Кореляційний аналіз методик є важливим етапом даного дослідження, оскільки дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язки між ключовими аспектами професійного становлення майбутніх соціальних працівників у контексті участі в академічній мобільності. Такий аналіз допомагає простежити, як окремі психологічні характеристики, рівень кар'єрної адаптивності та професійні орієнтації пов'язані з ефективністю міжнародного освітнього досвіду та сприйняттям його впливу на особистісний і професійний розвиток студентів.

Використання кореляційного аналізу у цьому дослідженні дає змогу виявити ступінь і напрямок зв'язку між результатами за шкалою кар'єрної адаптивності (CAAS), домінуючими «якорями кар'єри» за методикою Е. Шейна та показниками, отриманими в межах напівструктурованого інтерв'ю з учасниками академічної мобільності. Такий підхід дозволяє визначити, які саме компоненти кар'єрної адаптивності найбільш тісно пов'язані з позитивними змінами у професійній мотивації, самооцінці та готовності до практичної діяльності після участі в міжнародних програмах.

Застосування кореляційного підходу також є цінним для виявлення потенційних закономірностей, що відображають взаємозв'язок між когнітивними, емоційно-мотиваційними та поведінковими аспектами професійного розвитку студентів. Розуміння цих зв'язків може стати підґрунтям для вдосконалення освітніх програм і створення більш ефективних моделей супроводу академічної мобільності, орієнтованих на комплексний розвиток майбутніх соціальних працівників.

У цьому контексті особливого значення набуває проведення кореляційного аналізу, який дає змогу не лише кількісно підтвердити наявність взаємозв'язків між ключовими змінними, але й простежити, як різні психологічні характеристики взаємодіють між собою в процесі формування професійної мобільності студентів.

З метою глибшого розуміння взаємозв'язків між основними показниками дослідження — рівнем кар'єрної адаптивності, структурою кар'єрних орієнтацій та ефективністю участі в академічній мобільності — було проведено кореляційний аналіз. Його результати дозволили визначити характер і силу взаємозв'язків між психологічними чинниками, що впливають на професійний розвиток майбутніх соціальних працівників.

Найбільш виражений позитивний зв'язок виявлено між інтегральним показником кар'єрної адаптивності (CAAS) та загальним рівнем ефективності академічної мобільності, який визначався за результатами напівструктурованого інтерв'ю ($r \approx 0,68$, $p < 0,01$). Це свідчить про те, що студенти з вищими показниками адаптивності - тобто з більш розвиненою здатністю до саморегуляції, цілеспрямованості, відкритості до змін та готовності брати відповідальність за власний професійний розвиток - зазвичай демонструють вищу ефективність участі у програмах академічної мобільності. Такі студенти схильні не лише сприймати нову інформацію, але й активно інтегрувати отриманий досвід у подальшу професійну діяльність, що позитивно позначається на їхній упевненості та здатності до практичного застосування нових знань.

Аналіз окремих компонентів кар'єрної адаптивності показав, що шкала «Допитливість» має найвищу позитивну кореляцію з кар'єрною орієнтацією «Виклик» за методикою Е. Шейна ($r \approx 0,71$, $p < 0,01$). Це означає, що студенти, яким притаманне прагнення до пізнання нового, більш схильні до вибору складних професійних завдань, які стимулюють розвиток і самореалізацію. Високі показники допитливості корелюють також із позитивними оцінками ефективності академічної мобільності ($r \approx 0,65$), що свідчить про взаємозв'язок

між пізнавальною активністю та здатністю максимально використовувати потенціал навчання в міжнародному середовищі.

Шкала «Контроль» продемонструвала помірну позитивну кореляцію з орієнтацією «Автономія» ($r \approx 0,59$, $p < 0,05$), що підтверджує зв'язок між здатністю до саморегуляції та потребою у професійній незалежності. Одночасно виявлено зворотну кореляцію між показником «Контроль» та оцінкою труднощів, які виникали під час участі в академічній мобільності ($r \approx -0,34$). Це дозволяє зробити висновок, що особи з більш розвиненим почуттям контролю легше долають стресові ситуації, пов'язані з адаптацією до нового культурного чи освітнього середовища.

Показник «Впевненість» має позитивну кореляцію з орієнтацією «Служіння» ($r \approx 0,47$), що відображає інтеграцію гуманістичних цінностей у професійну самооцінку студентів. Майбутні соціальні працівники, які відчують упевненість у власних можливостях, частіше розглядають набуті під час мобільності знання як ресурс для удосконалення соціальної практики в Україні. Крім того, «Впевненість» позитивно корелює з оцінками тверджень «Я здобув(ла) нові знання та методики, які можу застосовувати в Україні» та «Мій рівень професійної впевненості підвищився після участі у програмі» ($r \approx 0,62$), що вказує на взаємозв'язок між суб'єктивним відчуттям професійної компетентності та успішністю реалізації міжнародного досвіду.

Розподіл кореляцій між шкалами кар'єрної адаптивності та орієнтаціями за тестом Е. Шейна свідчить про існування двох провідних напрямів професійної мотивації студентів. Перший - гуманістичний, пов'язаний із цінностями служіння суспільству, стабільності та соціальної місії; другий - діяльнісно-інноваційний, орієнтований на автономію, виклик і професійні досягнення. Для студентів із досвідом академічної мобільності більш характерним є другий тип орієнтацій, тоді як серед студентів без такого досвіду домінує перший. Водночас у більшості випадків ці два напрями не є взаємовиключними, а утворюють взаємодоповнювальну структуру професійної мотивації.

Додатковий аналіз взаємозв'язків між результатами напівструктурованого інтерв'ю та показниками CAAS засвідчив наявність стабільних кореляцій між суб'єктивними оцінками корисності мобільності та рівнем розвитку адаптивності. Зокрема, твердження «Академічна мобільність сприяла розвитку міжкультурної компетентності» має позитивний зв'язок із шкалою «Допитливість» ($r \approx 0,63$), тоді як твердження «Участь у програмі підвищила мою професійну впевненість» корелює з показником «Контроль» ($r \approx 0,56$). Це підтверджує, що внутрішня готовність до нових викликів і здатність до самоконтролю є ключовими чинниками успішної адаптації у міжнародному академічному середовищі.

Варто зазначити, що студенти з високим рівнем контролю та впевненості демонстрували нижчі оцінки за твердженням «Під час мобільності я стикав(лася) з труднощами» ($r \approx -0,38$), що підтверджує їхню вищу психологічну стійкість і здатність до подолання труднощів адаптації. Така закономірність має практичне значення, адже свідчить про доцільність попередньої підготовки студентів до участі в міжнародних програмах через розвиток навичок самоорганізації, міжкультурної комунікації та стресостійкості.

Порівняльний аналіз двох груп, студентів із досвідом мобільності та без нього, показав, що у першій групі кореляційні зв'язки між різними показниками є більш узгодженими. У таких студентів спостерігається взаємопідсилення когнітивних і мотиваційних компонентів кар'єрної адаптивності, що свідчить про більш цілісну структуру професійної ідентичності. У студентів без досвіду мобільності зв'язки менш виражені, а окремі показники демонструють фрагментарність, що може свідчити про недостатню інтегрованість професійних орієнтацій.

Загалом отримані результати підтверджують наявність системного взаємозв'язку між кар'єрною адаптивністю, структурою професійних орієнтацій і досвідом академічної мобільності. Розвинена адаптивність і здатність до саморегуляції створюють сприятливі умови для ефективного

використання можливостей міжнародних освітніх програм, тоді як домінування гуманістичних і діяльнісно-інноваційних цінностей визначає напрям професійного зростання майбутніх фахівців.

Висновок до другого розділу:

У проведеному дослідженні було детально проаналізовано, як академічна мобільність впливає на формування професійної майстерності майбутніх соціальних працівників. Отримані результати підтверджують, що участь у програмах мобільності пов'язана не лише з розширенням освітнього досвіду, а й із якісними змінами в структурі кар'єрної адаптивності, професійних цінностях та мотивації до подальшого розвитку.

Використання шкали кар'єрної адаптивності, методики “Кар'єрні якорі” та напівструктурованих інтерв'ю дало змогу не лише описати характеристики професійної мобільності студентів спеціальності «Соціальна робота», але й простежити зв'язки між рівнями адаптивності, кар'єрними орієнтаціями та суб'єктивними оцінками ефективності академічної мобільності.

Порівняння двох груп, студентів з досвідом академічної мобільності та тих, хто не брав участі в таких програмах, показало, що участь у програмах академічної мобільності пов'язана з вищими балами адаптивності до кар'єри за всіма субшкалами CAAS: турбота про майбутнє, контроль, допитливість та впевненість. Студенти, які брали участь у програмах мобільності, демонстрували більш виражену орієнтацію на планування власної кар'єрної траєкторії, готовність брати на себе відповідальність за професійний розвиток та відкритість до нових можливостей.

Респонденти розглядали виклики, пов'язані з академічною мобільністю, не як перешкоди для участі, а як труднощі, які можна подолати за допомогою належної підтримки, підкреслюючи важливість цільових інформаційних програм, консультування та підготовки до студентської мобільності.

Сукупність отриманих у ході дослідження показників демонструє, що академічна мобільність є важливим ресурсом для розвитку професійної мобільності майбутніх соціальних працівників. Вона сприяє формуванню більшої адаптивності у кар'єрі, активнішої та більш самостійної професійної позиції, зміцненню гуманістичних та інноваційних орієнтацій, а також підготовці студентів до функціонування в мультикультурному та динамічному соціальному середовищі. Представлений емпіричний матеріал може слугувати основою для розробки цільових освітніх програм та інституційних стратегій підтримки академічної мобільності як інструменту професійного зростання студентів спеціальності «Соціальна робота».

РОЗДІЛ 3.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

3.1. Обґрунтування та розроблення програми онлайн-заходів з формування професійної мобільності студентів засобами академічної мобільності

Проведене у другому розділі дослідження дозволило встановити об'єктивні чинники, що визначають успішність участі студентів у програмах академічної мобільності та впливають на формування їхньої професійної мобільності. Опитування дев'яти учасників міжнародних освітніх програм, проведене серед студентів Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» засвідчило наявність прямих взаємозв'язків між досвідом мобільності та рівнем розвитку професійних компетентностей. Респонденти відзначили, що участь у програмах Erasmus+, літніх школах, стажуваннях чи короткострокових міжнародних навчальних візитах сприяла розвитку міжкультурної комунікації, адаптивності, здатності до навчання впродовж життя, комунікативності, цифрової компетентності, самостійності й впевненості у власних силах.

Аналіз допоміг ідентифікувати бар'єри, що перешкоджають студентам спеціальності «Соціальна робота» брати участь у міжнародних освітніх програмах. Серед основних викликів студенти найчастіше зазначали недостатню поінформованість про наявні програми, складність у підготовці

документів, страх мовного бар'єра, побоювання щодо фінансових витрат, невпевненість у власних можливостях та хибне уявлення про критерії відбору.

Як свідчить освітня практика, саме ці бар'єри найчастіше зменшують активність студентів у реалізації академічної мобільності, попри її високий професійний потенціал. К. Червоненко, досліджуючи формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників, підкреслює, що цей процес зумовлений поєднанням особистісних чинників (мотивація до саморозвитку, готовність до змін) та педагогічної підтримки, яка створює умови для активного залучення студентів до нових форматів професійної діяльності [29]. Розширення можливостей участі студентів у програмах мобільності напряду залежить від того, наскільки послідовно заклад вищої освіти забезпечує підтримку й запроваджує спеціальні освітні програми.

На основі отриманих результатів обґрунтовано потребу в розробці окремої педагогічної програми, що сприятиме підвищенню готовності студентів до участі в академічній мобільності. Було створено програму онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників», яка спрямована на усунення виявлених інформаційних та організаційних прогалин у підтримці студентської мобільності. Основним завданням програми є посилення професійної мобільності здобувачів вищої освіти шляхом цілеспрямованого формування обізнаності про можливості академічної мобільності, внутрішньої мотивації, необхідних професійних компетентностей і практичних навичок підготовки до участі в міжнародних освітніх програмах.

Зазначену програму побудовано як комплексний освітній курс, що спирається на принципи андрагогіки, інтерактивного навчання, фасилітації, рефлексії та компетентнісного підходу. У її змісті поєднано когнітивний, емоційно-ціннісний і практичний компоненти професійної підготовки, що дає змогу цілісно працювати з формуванням готовності до академічної мобільності. У Рекомендації Ради Європейського Союзу щодо розбудови ефективної європейської співпраці у сфері вищої освіти підкреслюється, що

досягнення Європейського простору вищої освіти можливе лише за умови поглиблення транскордонної взаємодії між закладами вищої освіти та систематичного вбудовування різних форматів академічної мобільності (фізичної, віртуальної, змішаної) у спільні освітні програми, щоб ширше коло студентів і викладачів могло скористатися перевагами інтегрованого європейського освітнього простору [6].

Зміст програми структуровано у три взаємопов'язані смислові блоки. Перший, інформаційно-мотиваційний, зосереджується на поясненні сутності академічної мобільності, можливих форматів участі, основних вимог та користі для професійного розвитку. Було обговорено типові страхи й стереотипи, пов'язані з участю в програмах обміну. За допомогою цих прикладів здобувачі освіти могли сприймати академічну мобільність не як абстрактне поняття, а як конкретну й досяжну можливість власного професійного зростання.

Другий, компетентнісний блок, переносить увагу на те, як участь у мобільності змінює професійний профіль майбутнього соціального працівника. Учасники розглядали ситуації, у яких формуються міжкультурні, комунікативні, адаптивні та проєктні вміння, аналізуючи власні ресурси й обмеження, обговорювали, як отриманий досвід може впливати на подальший кар'єрний шлях.

Третій, практичний блок, зосереджується на конкретних кроках та етапах підготовки до участі в програмах академічної мобільності. Студенти підбирали релевантні можливості навчання та стажувань, працювали над мотиваційними листами й резюме. Було обговорено вимоги конкурсного відбору та особливості підготовки до спілкування з координаторами від відправляючого або приймаючого закладу освіти і, відповідно, проходження співбесіди.

Окрім групових занять, передбачено індивідуальні консультації, під час яких здобувачі могли детальніше розібрати особисті запитання, бар'єри та різні життєві і освітні обставини. Формат поєднання групової роботи й

персонального супроводу перегукується з практиками європейських університетів, де виокремлюють та приділяють особливу увагу менторській підтримці, як базовій та важливій частині успішної підготовки студентів до участі в академічній мобільності.

Програма онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» розроблена як практичний інструмент підтримки професійного зростання студентів. Вона спирається на результати проведеного дослідження та поєднує кілька підходів до розвитку професійної компетентності: роботу з мотивацією, осмислення власного досвіду, опанування нових ролей і форм діяльності в міжнародному освітньому середовищі. Участь у програмі допомагає студентам краще розуміти можливості, які перед ними відкриваються, впевненіше планувати власну освітню траєкторію та формувати навички, необхідні для роботи з різними групами клієнтів у багатокультурному соціальному просторі

Під час розроблення програми «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» було враховано підходи, у яких професійну мобільність соціального працівника описують як здатність діяти в різних соціальних умовах, переходити між інституційними та культурними контекстами, адаптуватися до іншомовного середовища та змінювати усталені способи роботи. У низці досліджень підкреслюється, що готовність до участі в академічній мобільності входить до структури професійної мобільності, оскільки вимагає опанування нових практик, прийняття інших правил організації освітнього процесу й тривалої взаємодії в іншому культурному просторі. У випадку роботи з представниками інших культур, внутрішньо переміщеними особами або кризовими випадками брак таких умінь помітно звужує можливості фахівця ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

З огляду на результати дослідження програму сконструйовано як засіб усунення нестачі уваги до тієї частини підготовки, яка зазвичай майже не відображається в університетських навчальних планах. У більшості закладів вищої освіти України інформація про академічну мобільність подається

епізодично: студенти дізнаються про програми переважно з оголошень на сайті або коротких повідомлень на зустрічах. Подібна практика інформування створює лише поверхове уявлення про мобільність, не дає можливості пов'язати її з особистими професійними цілями, не підтримує відчуття власної активної ролі у плануванні кар'єри. За відсутності простору для обговорення запитань і сумнівів зберігаються невпевненість, страх помилитися та відкладання рішення «на потім», навіть якщо формальні можливості участі у програмах мобільності існують.

У структурі програми передбачено компонент, спрямований на професійне самозміцнення студента: опрацьовуються внутрішня мотивація, ставлення до власних ресурсів, попереднього досвіду та можливих напрямів подальшого зростання. Теоретичною основою слугує концепція розширення можливостей особистості, яку в соціальній роботі використовують для посилення суб'єктної позиції людини. Під час занять увага зосереджувалась не на простому інформуванні про програми академічної мобільності, а на формуванні вмінь приймати обґрунтовані рішення щодо участі в них і планувати індивідуальний освітній маршрут. Унаслідок цього професійна підготовка майбутніх соціальних працівників поєднується з рефлексією власних цінностей і цілей, що є важливим з огляду на подальшу роботу із супроводженням змін у житті клієнтів.

Вибір онлайн-формату має як практичні, так і змістові підстави. Використання платформи Zoom робить участь у програмі можливою для студентів з різних міст і університетів, незалежно від місця проживання, навчального розкладу чи матеріальних обмежень. Формат дистанційної взаємодії водночас сприяє розвитку навичок онлайн-комунікації, які набули особливої ваги в період пандемії COVID-19 та в умовах повномасштабної війни в Україні. За даними UNESCO, під час кризових ситуацій дистанційні форми навчання стають основним засобом підтримки безперервності освіти та розширюють можливості для академічної мобільності, а цифрові вміння

розглядаються як складова професійної компетентності фахівців гуманітарного профілю [71].

До структури програми включено елементи навчання «рівний-рівному», коли досвід однієї студентки, яка вже пройшла шлях участі в академічній мобільності, стає орієнтиром для інших. Розповідь людини з таким самим статусом, як у слухачів, часто сприймається більш переконливо, ніж узагальнені дані чи формальні інструкції, оскільки дозволяє поставити конкретні запитання і співвіднести почуте з власною ситуацією. Завдяки таким історіям студенти бачать, що їхні сумніви, страхи та організаційні труднощі є типовими й подоланими, а академічна мобільність постає не як абстрактне гасло, а як реальна й досяжна можливість.

У зміст програми цілеспрямовано внесено завдання, пов'язані з розвитком рефлексивної компетентності, яку в дослідженнях професійної мобільності відносять до її провідних характеристик. Кожна з трьох зустрічей містить рефлексивні вправи: обговорювалися особисті страхи й бар'єри, зіставлялися очікування з реальними умовами участі в мобільності, здійснювалась самооцінка наявних компетентностей, пропонувалися ситуації професійного вибору, що моделюють можливі професійні контексти. Таке опрацювання досвіду дало змогу здобувачам побачити, які ресурси вже сформовані, а над розвитком яких варто працювати далі. У сучасній соціальній роботі рефлексивна позиція пов'язується з обґрунтованістю професійних рішень, здатністю діяти в незвичних умовах, критично ставитися до змін і поступово вибудовувати власну професійну ідентичність.

У сукупності змістових і організаційних рішень програма «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» виконує освітню, соціалізаційну, мотиваційну та професійно-розвивальну функції. Вона спирається на сучасні європейські підходи до підготовки соціальних працівників і пов'язує опрацювання теми академічної мобільності з формуванням професійної мобільності здобувачів освіти. Програму доцільно розглядати не як додаток до основного навчального процесу, а як складову

професійної підготовки, що має бути включена в освітнє середовище університету як засіб підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Питання інтеграції академічної мобільності у систему підготовки соціальних працівників набуває особливої ваги в умовах глибоких змін соціальної сфери, посилення вимог до гнучкості фахівця та роботи в багатокультурних середовищах. У цих умовах мобільність розглядається не лише як спосіб розширення знань, а й як інструмент підготовки до професійної діяльності на конкурентному ринку праці. У межах Європейського простору вищої освіти участь студентів у програмах мобільності входить до показників якості освітніх програм, оскільки забезпечує включення здобувачів освіти в міжнародний академічний простір і сприяє розвитку критичного мислення, професійної рефлексії та здатності до міжкультурної взаємодії.

Розроблення просвітницької програми також було обумовлене тим, що професійна мобільність соціального працівника у ХХІ столітті невід’ємно пов’язана з умінням діяти в умовах швидких соціальних змін. Сучасні соціальні працівники дедалі частіше працюють з клієнтами, які мають міграційний досвід, перебувають у стані зміни соціального середовища, втрати домівки або адаптації до нових культурних умов. У такому контексті професійна підготовка майбутніх соціальних працівників має бути спрямована на формування у студентів глобальних компетентностей, толерантності, відкритості до різноманіття, здатності працювати з міжкультурними конфліктами та розуміння соціальних систем інших країн.

Програма «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» орієнтується на розвиток академічної мобільності і слугує інструментом формування широкого світоглядного горизонту студентів, створюючи умови для усвідомленого професійного зростання.

Важливим чинником, що обґрунтовує необхідність упровадження таких програм, є також перехід до студентоцентрованого типу навчання. У цьому підході студент розглядається як активний суб’єкт власної освітньої

траєкторії, а викладач виступає фасилітатором, наставником і партнером у навчанні. Розроблена програма відповідає цим принципам: її зміст побудований не як лекційний матеріал, а як платформа для діалогу, співучасті, рефлексії та практичного застосування отриманих знань. Використання власного досвіду ведучої як освітнього ресурсу забезпечує автентичність та підвищує довіру студентів до програми.

Крім того, програма є прикладом практики залучення студентів до освітнього процесу як співтворців, що відповідає сучасним тенденціям участі студентів у підвищенні якості освіти. Подібні ініціативи рекомендовані міжнародними організаціями, зокрема European Students Union, яка наголошує, що студентські освітні проєкти підвищують мотивацію здобувачів освіти та сприяють формуванню лідерських і комунікативних компетентностей. Детальний опис програми міститься у Додатку Г.

Таким чином, програма онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» має комплексний характер і поєднує інноваційний освітній підхід, сучасні європейські стандарти та запити української системи вищої освіти, що перебуває у стані активних змін через воєнні виклики та глобалізаційні процеси. Її створення стало відповіддю на реальні потреби студентів, виявлені під час аналізу даних, і забезпечує формування у них здатності самостійно й відповідально будувати власну освітню й професійну траєкторію. Програма сприяє зростанню зацікавленості у міжнародних можливостях і формує базові професійні компетентності, що визначають готовність майбутніх соціальних працівників діяти в умовах мінливого, багатокультурного та непередбачуваного соціального середовища.

3.2. Реалізація програми онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників»

Реалізація програми онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» розпочалася з попередньої презентації її концепції на внутрішньому студентському заході, присвяченому освітнім можливостям та професійному розвитку майбутніх соціальних працівників. Метою такої презентації було перевірити актуальність теми, зацікавленість аудиторії та зрозумілість обраної структури. Студенти активно долучилися до обговорення, ставили питання щодо програм мобільності, особливостей подачі документів, вартості навчання та проживання, а також вимог до кандидатів. Отримані реакції підтвердили потребу у системній, методично вибудований програмі, яка б давала студентам чітке уявлення про мобільність та реальні інструменти підготовки.

Повномасштабна реалізація програми тривала протягом трьох тижнів і включала три тематичні онлайн-зустрічі, проведені на платформі Zoom. Онлайн-формат було обрано з урахуванням актуальних умов воєнного часу, необхідності гнучкості освітнього процесу, а також того, що цифрові компетентності є невід'ємною складовою професійної мобільності сучасного соціального працівника. Кожна зустріч програми мала чітко визначену мету, логіку, зміст, педагогічні методи та очікувані результати. Їхня структура відповідала принципам поступового ускладнення матеріалу: від формування інтересу до теми - до розвитку компетентностей- до практичної підготовки.

Перша зустріч була зосереджена на мотиваційно-інформаційному компоненті програми і мала основну мету – сформувати у студентів усвідомлене розуміння того, що академічна мобільність є досяжною, реальною та корисною для їхнього професійного становлення. У структурі зустрічі поєднувалися елементи презентації, історії з особистого досвіду, емоційно-підтримувальні компоненти та відкриті обговорення (див.додаток Д).

Було детально представлено власний шлях участі у мобільності: вступ, адаптацію до іншомовного середовища, особливості навчального процесу, відмінності академічної культури, фінансові чинники та особисті труднощі. Особистий практичний досвід демонстрував студентам реалістичну картину, а не ідеалізовану модель, що часто формує хибні очікування.

Під час цієї зустрічі окремо обговорювалися уявлення про академічну мобільність, зафіксовані в анкетах студентів, поданих у другому розділі дослідження. У розмові неодноразово поверталися до типових побоювань: що податися можуть лише студенти з бездоганними оцінками, що участь обов'язково потребує великих фінансових витрат, що без достатнього рівня володіння іноземною мовою немає сенсу претендувати на навчання за кордоном, що програми мобільності фактично орієнтовані на «обраних» і що звичайний студент не впорається з новим навчальним навантаженням.

Кожне хибне уявлення було розглянуто через приклади реальних ситуацій, з якими авторка програми стикалася під час навчання за кордоном. Студенти дізналися, як долати мовні труднощі, як отримувати підтримку від координаторів, як адаптуватися в міжнародній групі і як змінювати власні стратегії навчання через призму практичного досвіду іншої особи.

Також, значну увагу було приділено емоційному компоненту: студенти могли відкрито говорити про свої страхи, невпевненість і сумніви. Створення безпечного середовища сприяло активності учасників та формуванню довіри - необхідної умови для роботи з темою мобільності, яка часто має високий рівень тривожності.

Зустріч завершилася інтерактивною сесією запитань і відповідей, яка показала, що студенти готові рухатися далі й потребують конкретних пояснень щодо практичного боку мобільності.

Друга зустріч була присвячена впливу академічної мобільності на професійне становлення майбутнього соціального працівника. На матеріалі емпіричних даних та особистого досвіду ведучої опрацьовувалися ситуації, що виникали під час навчання за кордоном: спільна робота в міжнародній

команді, організація волонтерських заходів, участь у групових проєктах у мультикультурному середовищі, взаємодія з викладачами та студентами з різних країн, адаптація до іншої системи оцінювання, подолання міжкультурних непорозумінь (див. додаток Ж).

На цих прикладах простежувалося, як у процесі мобільності формуються міжкультурна комунікація (уміння працювати з культурними відмінностями, зберігати толерантність), адаптивність (здатність швидко пристосовуватися до нових правил і вимог), критичне мислення (аналіз ситуації з різних позицій), проєктні вміння (планування, організація й координація спільних дій), навички командної роботи, цифрові компетентності (користування міжнародними освітніми платформами та онлайн-інструментами), а також самостійність і відповідальність. Через обговорення конкретних епізодів мобільність постає для студентів не як загальне гасло, а як сукупність досвідів, безпосередньо пов'язаних із вимогами майбутньої професійної практики.

Окремий блок заняття було присвячено моделюванню професійних ситуацій. Студенти виконували вправу «П'ять професійних сценаріїв», у межах якої їм пропонували обрати одну зі стратегій поведінки в іншій країні, обґрунтувати свій вибір і проаналізувати можливі наслідки. Робота з такими сценаріями була спрямована на розвиток рефлексивності та вміння діяти в умовах невизначеності, що розглядається як одна з провідних характеристик професійної мобільності.

Зустріч завершилася рефлексивним обговоренням: кожен студент визначав, які компетентності вважає своїми сильними, а які хоче розвинути через участь у мобільності. Це дозволило учасникам сформулювати персональні освітні цілі.

Третю зустріч було присвячено практичній роботі з підготовки до участі в програмах академічної мобільності. Заняття проводилося у форматі покрокового тренінгу: спочатку розглядалися способи пошуку міжнародних можливостей (сторінки університетів, офіційні сайти програм, інформаційні ресурси), далі – основні критерії відбору учасників і те, як студент може

співвіднести з ними власний профіль. Додатково обговорювалися питання вибору країни та університету, з урахуванням мовних вимог, спеціалізації, доступних курсів і побутових умов.

Наступні етапи стосувалися оформлення конкурсного пакета: структура та зміст мотиваційного листа, особливості складання CV для академічних програм, перелік і послідовність збору академічних документів. Було проаналізовано типові помилки (надмірна загальність формулювань, невідповідність мотивації профілю програми, неузгодженість дат чи документів) та запропоновано способи їх уникнення. Особливу увагу було відведено правилам комунікації з координаторами програм та базовим вимогам до підготовки до співбесіди.

Практичною частиною зустрічі стала спільна робота з реальним мотиваційним листом авторки програми. Текст розглядався як приклад структурованої й послідовної самопрезентації: студенти аналізували, які елементи змісту є принциповими, як поєднуються особисті аргументи та професійні цілі, що варто конкретизувати, яких формулювань краще уникати. Такий формат дав змогу не тільки ознайомитися із загальними рекомендаціями, а й побачити, як вони реалізуються в конкретному документі.

Також було проведено аналіз реальних сайтів, платформ та Telegram-каналів, що публікують можливості мобільності, а також продемонстровано алгоритм фільтрації програм, щоб студенти могли обрати ті, що відповідають їхнім професійним інтересам.

Зустріч завершилася практичним завданням: студентам було запропоновано сформулювати перший абзац власного мотиваційного листа та коротко описати, чому саме вони хочуть взяти участь у програмі мобільності. Це допомогло здобувачам зробити перший крок до майбутньої заявки та відчувати, що вони здатні подолати бар'єри самостійності.

У цілому реалізація програми онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників» продемонструвала високу ефективність та відповідність потребам студентської молоді. Кожна з трьох

зустрічей виконала свою функцію: перша - зняла емоційні бар'єри та сформувала позитивне ставлення до мобільності; друга - допомогла студентам усвідомити професійний потенціал міжнародного досвіду й побачити реальні компетентності, що формуються під час навчання за кордоном; третя — забезпечила практичну готовність до участі в програмах, надавши чіткі алгоритми, інструменти та приклади.

Структура програми дозволила послідовно перейти від мотиваційно-ціннісного рівня до компетентнісного й практичного. Поступове ускладнення завдань, чергування теорії та практики, використання кейсів, вправ, рефлексії та прикладів із реального досвіду сприяли тому, що студенти не лише отримали інформацію, а й змогли інтегрувати її у власне професійне бачення. Активність учасників, їхні численні запитання, позитивні реакції та бажання продовжити роботу з темою свідчать про високу релевантність програми для підготовки соціальних працівників.

Онлайн-формат реалізації виявився оптимальним, оскільки забезпечив інклюзивність, доступність і гнучкість навчання в умовах сучасних соціальних викликів. Застосовані методичні підходи — інтерактивність, проблемно-орієнтоване навчання, наративні методи, аналіз ситуацій, практичні вправи — довели свою ефективність і дозволили досягти поставлених цілей у максимально короткий термін.

Зрештою, програма стала дієвим інструментом підвищення інтересу студентів до академічної мобільності, розширення їхнього уявлення про професійні можливості та формування готовності до участі в міжнародних освітніх проєктах. Реалізація програми підтвердила її практичну значущість і створила підґрунтя для подальшого вдосконалення системи підтримки студентської мобільності у закладі вищої освіти.

3.3. Рекомендації щодо удосконалення використання академічної мобільності у підготовці майбутніх соціальних працівників

Результати теоретичного аналізу, емпіричного дослідження та апробації програми онлайн-заходів засвідчили, що участь у програмах академічної мобільності істотно позитивно впливає на професійне становлення студентів спеціальності «Соціальна робота». При цьому участь у програмах мобільності в українських закладах вищої освіти залишається епізодичною, нерівномірною, часто залежить від ініціативи окремих осіб і не завжди узгоджується з логікою освітнього плану. Поєднання високого потенціалу академічної мобільності з фрагментарністю її реалізації робить актуальним питання розроблення цілісних рекомендацій щодо зміни підходів до організації цього напрямку діяльності у закладах вищої освіти, які готують майбутніх фахівців соціальної роботи.

На рівні структури освітніх програм проблема проявляється в тому, що період навчання за кордоном нерідко сприймається як ізольований фрагмент освітнього процесу, який слабо пов'язаний з основним навчальним планом. Після завершення програми обміну та повернення назад до освітнього процесу в відправляючому закладі освіти студенти іноді стикаються з проблемами перезарахування дисциплін, дублюванням змісту або втратою логіки послідовності курсів.

З метою зменшення надмірного ускладнення бюрократичного процесу та усунення додаткового стресу для здобувачів вищої освіти рекомендується впроваджувати попереднє планування впровадження програм академічної мобільності як органічну частину освітнього процесу й відображати їх у робочих навчальних планах. Варто забезпечувати для студентів відкритий доступ до інформації про конкретні терміни та семестри, у межах яких може бути здійснена участь у академічній мобільності, заздалегіть узгоджувати результати навчання й систем оцінювання з університетами-партнерами, а також чітко фіксувати правила зарахування кредитів. Така організація процесу дозволяє робити участь у програмах мобільності керованою, передбачуваною для студентів і зменшує ризик переривання програми або внесення хаотичних

змін до договору про навчання, у якому визначено перелік погоджених дисциплін для опанування під час мобільності.

Практика освітніх закладів свідчить про те, що формального існування програм обміну недостатньо без системи впровадження інформаційно-просвітницьких заходів щодо актуальних можливостей участі в академічній мобільності. Студенти часто губляться у строках і вимогах, не розуміють логіки конкурсного відбору, не знають, до кого звернутися за консультацією. Тому важливо, щоб офіси міжнародних відносин університетів і координатори від відправляючого закладу освіти працювали не лише як технічні підрозділи, а як постійні точки підтримки: проводили інформаційні зустрічі, допомагали з підготовкою документів, пояснювали можливі наслідки участі в мобільності для подальшого навчання. За умови належного супроводу участь у програмах обміну перестає залежати від випадкової або недостатньої поінформованості й перетворюється на реалістичну можливість для значно ширшого кола студентів.

Наступною запропонованою рекомендацією є завдання посилення змістової підготовки потенційних учасників мобільності. Окрім мовних чи процедурних аспектів участі у мобільності для студентів соціальної роботи не менш важливим є розуміння міжкультурної взаємодії, особливостей соціальних систем інших країн, професійних стандартів і етичних норм. До навчальних планів доцільно включати курси з міжкультурної комунікації, міжнародних підходів у соціальній роботі, етики роботи в багатокультурних громадах та порівняльного аналізу систем соціального захисту. Ефективними є тренінгові форми роботи, присвячені управлінню навчальним навантаженням в іншій освітній системі, стратегіям адаптації до нового академічного й соціального середовища, опрацюванню очікувань і можливих труднощів. Впровадження зазначених компонентів допоможе створити для студентів теоретичну основу, у межах якої досвід мобільності стає осмисленим і пов'язаним із подальшою професійною діяльністю.

Фінансова складова участі для багатьох студентів є вирішальним чинником під час ухвалення рішення щодо подання заявки. Витрати на проїзд, проживання, страхування, візові збори роблять участь у програмах фактично недосяжною за умови відсутності гранту чи стипендії, навіть якщо студент має високі навчальні результати й відповідну мотивацію. Програми, що передбачають покриття більшої частини витрат за рахунок грантів чи стипендій, мають розглядатися як пріоритетні, тоді як формати, орієнтовані переважно на використання власних коштів учасників, не можуть виконувати роль основного інструменту мобільності.

Політика закладів вищої освіти у сфері академічної мобільності має передбачати активнішу участь у міжнародних програмах із повним або частковим фінансуванням (зокрема європейських грантових механізмів), розширювали кількість місць із фінансовою підтримкою та відстежували співвідношення між пропозиціями грантових і самофінансованих програм мобільності. Реалізація таких кроків зменшує ризик того, що участь у мобільності буде фактично доступною лише для студентів із вищим матеріальним забезпеченням, і дозволяє розглядати академічну мобільність як інструмент професійного розвитку, а не індикатор соціальної нерівності.

Нормативна складова процесу часто сприймається студентами як найбільш непрозора і малодоступна для сприйняття та розуміння. Невизначені строки погодження документів, різні підходи до визнання кредитів у межах одного закладу, складні схеми звітності створюють додаткові труднощі й посилюють відчуття невпевненості. У внутрішніх нормативних документах закладів вищої освіти важливо не обмежуватися загальним описом порядку участі в мобільності, а чітко фіксувати гарантії збереження місця навчання, стипендіального та соціального забезпечення, а також механізми зарахування іноземних практик і стажувань до обов'язкових компонентів освітньої програми. На рівні галузевих стандартів підготовки фахівців соціальної роботи рекомендується передбачити окремі положення щодо визнання результатів навчання, здобутих у закордонних університетах і соціальних

службах, із визначенням мінімальних вимог до змісту таких практик і очікуваних результатів. Узгоджені нормативні підходи дають змогу уникати випадкових індивідуальних рішень, зменшують ймовірність різночитань щодо зарахування досвіду мобільності та закріплюють його як складову професійної підготовки, а не як другорядну опцію.

Подальше удосконалення використання академічної мобільності у підготовці соціальних працівників передбачає активніше розгортання партнерських відносин між закладами освіти. Окрім міжуніверситетських угод, важливо налагоджувати сталі контакти із соціальними службами, громадськими організаціями та муніципальними структурами інших країн, які можуть виступати базами практичної підготовки. У рамках таких партнерств можна планувати спільні навчальні та практичні формати - короткострокові стажування, літні школи, роботу у складі міжнародних проектних груп, у межах яких студенти мають змогу працювати з реальними випадками та спостерігати особливості організації соціальних послуг у різних контекстах. Залучення викладачів, які мають власний досвід навчання або професійної діяльності за кордоном, до розроблення та реалізації цих ініціатив дозволяє змістовно пов'язати академічні курси з вимогами сучасної практики соціальної роботи.

Загалом академічна мобільність має розглядатися як звичайна, передбачена частина професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, а не як поодинокі можливості для обмеженої групи студентів. Ефективність її використання залежить від того, наскільки послідовно періоди навчання в іншому закладі освіти інтегруються в освітні програми, забезпечуються організаційною та фінансовою підтримкою, супроводжуються змістовною, психологічною й нормативною підготовкою здобувачів освіти та спираються на реальні партнерські зв'язки в соціальній сфері. Коли програми обміну послідовно інтегровані в освітній процес, вони дають студентам не тільки новий академічний досвід, а й допомагають розвивати адаптивність, міжкультурну чутливість та здатність орієнтуватися в умовах суспільних змін.

Зазначені риси є невід'ємними компонентами професійної мобільності майбутнього соціального працівника, оскільки забезпечують здатність адаптуватися до нових соціальних контекстів, ефективно взаємодіяти з представниками різних культурних середовищ і приймати обґрунтовані рішення в умовах суспільних змін.

Висновок до третього розділу:

Матеріали третього розділу продемонстрували, як результати емпіричного дослідження можуть бути використані для побудови цілеспрямованої інформаційно-просвітницької програми. На основі виявлених бар'єрів і запитів студентів була розроблена програма онлайн-заходів «Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників», орієнтована на підвищення готовності до участі в академічній мобільності та зміцнення професійної мобільності. Її структура містить інформаційно-мотиваційну частину (пояснення сутності мобільності, форматів участі, типових страхів), компетентнісну складову (усвідомлення професійних ефектів міжнародного досвіду) та практикоорієнтований блок (конкретні кроки підготовки до участі в конкурсах). Застосування прикладів особистого досвіду, рефлексивних завдань, елементів навчання за методом «рівний-рівному» та індивідуальних консультацій дозволило всебічно проінформувати студентів і зробити мобільність більш зрозумілим і реалістичним елементом їхнього професійного розвитку.

Реалізація програми засвідчила, що цілеспрямована робота з мотивацією, рефлексією та практичними навичками подолання організаційних бар'єрів підвищує інтерес до програм мобільності й сприяє формуванню компетентностей, важливих для майбутньої професійної діяльності в багатокультурному середовищі. Поряд із цим аналіз труднощів і запитів учасників дозволив виокремити конкретні кроки щодо напрямів удосконалення інституційної політики: інтеграції періодів навчання за

кордоном у робочі навчальні плани, посилення інформаційно-консультативної підтримки, змістовної підготовки до міжкультурної взаємодії, розширення частки програм із грантовим або стипендіальним фінансуванням, уточнення локальної та галузевої нормативної бази, розвитку партнерств із закордонними університетами й соціальними інституціями.

Підсумовуючи викладене в практичній частині, академічну мобільність можна розглядати як керований педагогічний ресурс формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників. Запропонована програма демонструє можливість поєднування міжнародного досвіду навчання із розвитком адаптивності, міжкультурної компетентності та відповідального ставлення до власної освітньої траєкторії. Рекомендації, сформульовані в розділі, орієнтують заклади вищої освіти на включення мобільності до логіки професійної підготовки, щоб вона виконувала роль інструменту професійного розвитку, а не епізодичної можливості для обмеженого кола студентів.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження академічної мобільності як чинника формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників було підтверджено, що участь студентів у програмах мобільності є важливим ресурсом їхнього професійного та особистісного розвитку. Академічна мобільність сприяє розширенню освітнього досвіду, якісним змінам у структурі кар'єрної адаптивності, професійних цінностей, мотивації до саморозвитку та готовності до роботи в умовах невизначеності.

Проаналізувавши сучасні підходи до визначення академічної мобільності та її видів, ми встановили, що академічна мобільність розглядається як багатовимірний феномен, що охоплює кредитну, ступеневу, внутрішню та міжнародну мобільність, короткострокові та довгострокові програми. Було з'ясовано, що сучасні наукові підходи акцентують увагу на поєднанні освітнього, професійного та соціокультурного вимірів мобільності, а також на її ролі в інтеграції студентів у європейський простір вищої освіти та формуванні конкурентоспроможного фахівця соціальної сфери.

Розкривши сутність професійної мобільності майбутніх соціальних працівників та її структуру, ми визначили її як здатність фахівця змінювати форми та умови професійної діяльності, адаптуватися до нових вимог, опановувати нові ролі та функції, зберігаючи при цьому професійну ідентичність і ціннісні орієнтації.

Було описано, що структура професійної мобільності включає когнітивний (знання та уявлення про можливі зміни), мотиваційний (готовність і бажання до змін), ціннісно-смысловий (ставлення до професійного розвитку) та поведінковий (конкретні дії й стратегії) компоненти, які у взаємодії забезпечують здатність соціального працівника ефективно реагувати на виклики сучасного суспільства.

Визначивши вплив програм академічної мобільності на формування професійних компетентностей студентів спеціальності «Соціальна робота», ми з'ясували, що участь у таких програмах сприяє поглибленню фахових знань, ознайомленню з альтернативними моделями соціальної роботи, розширенню уявлень про цільові групи та соціальні інститути, а також розвитку міжкультурної, комунікативної та проектної компетентностей. Результати дослідження засвідчили, що студенти, які беруть участь у програмах мобільності або розглядають їх як реальну можливість, демонструють вищий рівень впевненості у власних професійних силах, гнучкіші кар'єрні плани та більше орієнтовані на безперервний професійний розвиток.

Дослідивши внутрішні та зовнішні бар'єри участі студентів у програмах мобільності, ми виявили, що до внутрішніх бар'єрів належать страх перед невідомим, сумніви щодо власних компетентностей, низька толерантність до невизначеності, побоювання втратити звичне соціальне оточення. Серед зовнішніх бар'єрів було виявлено недостатню поінформованість про умови та можливості програм мобільності, мовні труднощі, фінансові обмеження, а також організаційні складнощі, пов'язані з визнанням результатів навчання за кордоном. Сукупність цих чинників може обмежувати готовність студентів до участі в академічних програмах, навіть за наявності позитивного ставлення до мобільності.

На основі опитувань і спостережень, проаналізувавши готовність студентів до участі в академічних програмах, ми встановили, що більшість опитаних визнає важливість академічної мобільності для професійного розвитку, проте рівень реальної готовності часто не збігається з декларованими намірами. Було зафіксовано, що студенти з вищими показниками кар'єрної адаптивності, більшою відкритістю до нового досвіду та сформованими професійними планами виявляють вищу готовність до участі в мобільності. При цьому частина студентів потребує додаткової

інформаційної, психологічної та організаційної підтримки, щоб перетворити позитивне ставлення до мобільності на реальну участь у програмах.

Розробивши рекомендації щодо удосконалення та популяризації програм академічної мобільності, ми запропонували комплекс заходів, спрямованих на посилення інформаційної роботи зі студентами, впровадження тренінгів із розвитку кар'єрної адаптивності, міжкультурної та комунікативної компетентностей, а також створення системи психологічного супроводу учасників мобільності. Особлива увага була приділена налагодженню ефективної взаємодії між адміністрацією закладу вищої освіти, викладачами, кураторами академічної мобільності, службами підтримки студентів і зовнішніми партнерами, що дозволяє знизити зовнішні бар'єри та зробити участь у програмах мобільності більш доступною.

Отже, ми успішно дослідили академічну мобільність як чинник формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників, проаналізували сучасні підходи до її розуміння, розкрили структуру професійної мобільності, визначили вплив програм мобільності на формування професійних компетентностей, виявили внутрішні та зовнішні бар'єри участі студентів, оцінили рівень їхньої готовності до академічних програм і розробили практичні рекомендації щодо їх удосконалення та популяризації.

Отримані результати підтверджують важливість комплексного підходу, який поєднує інформаційну, психолого-педагогічну та організаційну підтримку студентів і спрямований на розвиток їхньої кар'єрної адаптивності та готовності до професійних змін. Перспективи подальших досліджень можуть включати вивчення довгострокового впливу академічної мобільності на професійну кар'єру випускників спеціальності «Соціальна робота», аналіз ефективності віртуальних форм мобільності, порівняння різних моделей соціально-педагогічного супроводу мобільних студентів, а також створення додаткових можливостей участі в академічній мобільності для студентів із вразливих категорій.

Подальша робота в цьому напрямі сприятиме поглибленню розуміння того, як найкраще використовувати потенціал академічної мобільності для формування високопрофесійних, соціально відповідальних і готових до змін фахівців соціальної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерова М.В. Аналіз європейських систем вищої освіти в контексті інтеграції в європейський освітній простір. Харківський національний університет імені ВН Каразіна, Харківський регіональний інститут державного управління, 2013. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=ILlwBMgAAAAAJ&citation_for_view=ILlwBMgAAAAAJ:Y0pCki6q_DkC
2. Вертегел В. Проблема академічної мобільності в контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 10. С. 256–261
3. Воронова А. С. Міжнародні освітні програми та академічна мобільність українських студентів. «Відновлення України: міжгалузевий теоретико-прикладний аналіз та потенціали розвитку» Частина II. 2025. С. 150–152. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-44> (дата звернення: 20.11.2025).
4. Грищук, Ю. (2014). Академічна мобільність як інструмент інтернаціоналізації освіти. *Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка*, с 27. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua>
5. Дунаєва Л.М., Хлівнюк Т.П., Кулава К.О. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт РВО «магістр» для здобувачів спеціальності 231 «Соціальна робота» галузі знань 23 «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти Факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова / Л.М.Дунаєва, Т.П. Хлівнюк, К.О. Кулава Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т психології та соціальної роботи. – Одеса : ОНУ, 2020. –50 с
6. Європейський простір вищої освіти у 2020 році. Звіт про імплементацію Болонського процесу. Люксембург: Видавничий дім Європейського Союзу, 2020. 214 с. URL: <https://op.europa.eu/en/publication->

detail/-/publication/c90aaf32-4fce-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-uk/format-PDF.

7. Закон України «Про вищу освіту». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

8. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Відділ міжнародних зв'язків. URL: <https://international.knu.ua/partnerstva/universytety>

9. Крижанівський В. П. Інтеграція вищої освіти України у європейський освітній простір: глобальний та національний виміри. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2008. Вип. 75, ч. 2. С. 15–17.

10. Кулава К. О. (2025). Роль кризового консультування у формуванні стійкості клієнтів соціальної роботи. Публічне управління та соціальна робота. 2025. Т. 1, № 1. С. 54–59.

11. Кулава К. О. Кризове консультування в соціальній роботі з постраждалими від травматичних подій / К. О. Кулава // Science, Education, Technology and Society: Strategic Guidelines for Sustainable Development in the 21st Century: International Scientific and Practical Conference: Book of abstracts (Seattle, USA, July 17, 2025). – Seattle, USA : Golden Quill Publishing, 2025. – P. 165–167.

12. Кулава К. О. Кризове соціальне консультування у транскультурному середовищі / К. О. Кулава // Інтеграція науки, освіти та технологій у трансформації суспільства: виклики сучасності та шляхи вирішення : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 27 верес. 2025 р.). – Полтава : ЦФЕНД, 2025. – С. 158–160. URI: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/42655>

13. Кулава К. О. Роль соціального консультування у попередженні деструктивної поведінки молоді / К. О. Кулава // Матеріали 79-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція «Факультет психології та соціальної роботи». Підсекції: «Соціальна робота»,

«Освітні, педагогічні науки», «Психологія» (Одеса, 27–29 листоп. 2024 р.) [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані (1 файл : 1,2 МБ). – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. – С. 23–26.

14. Кулава К. О. Соціальна профілактика торгівлі людьми серед студентської молоді в закладах вищої освіти: дис. ... д-ра філософії в галузі соц. роботи. Харків, 2024. 261 с.

15. Кулава К. О. Торгівля людьми: основні поняття та види експлуатації. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. №7 С.180–189.

16. Кулава К.О. Розвиток державної політики у сфері протидії торгівлі людьми. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 6. С. 175–185.

17. Львівський національний університет імені Івана Франка. (б. д.). Програми обміну студентів та науковців. Відділ міжнародних зв'язків. <https://international.lnu.edu.ua/outgoing-mobility/exchange-programs>

18. Моцюк Т. І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір: thesis. 2018. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/10581>

19. Новікова В. В. *II Міжнародна науково-практична конференція*. 2021. URL: <https://doi.org/10.33245/20-05-2021-61-65>

20. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. (б. д.). *Erasmus+ партнери університету*. <https://www.erasmus.onu.edu.ua/en/157-university-partners?start=186>

21. Постанова Кабінету Міністрів України № 579 «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-п#Text>

22. Савельчук І. Можливості впливу соціальної активності студентської молоді на успішність впровадження соціальних інновацій. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 7(25). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7\(25\)-815-826](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-815-826)

23. Самойленко О., Брюховецька І., Тригуб А. Роль академічної мобільності у професійному розвитку студентів. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 6(46). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6\(46\)-1154-1163](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-1154-1163)
24. Свириденко Д. Академічна мобільність в дискурсі глобалізації вищої освіти. *Філософські обрії*. 2013. Вип. 29. С. 183–190.
25. Скирда Т. С. Критеріальні характеристики готовності до міжнародної академічної мобільності: thesis. 2019. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/42818>
26. Сминтина О. European integration of higher education on the example of cooperation between the i.i. mechnikov university and italy. *Консенсус*. 2024. No. 4. P. 177–190. URL: <https://doi.org/10.31110/consensus/2024-04/177-190>
27. Турбан В. В. Методологія та методи виміру ціннісних орієнтацій. *Актуальні проблеми психології. Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*. 2009. Т. 5, вип. 9. С. 274–381.
28. Хоминець С. І. Поняття та види академічної мобільності студентів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2019. Вип. 2 (45). С. 223–227.
29. Червоненко К. С. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності учнівської молоді : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Мелітополь, 2019. 24 с.
30. Яремко Г., Гавран М., Горохівська Т. Академічна мобільність викладачів зво: можливості та виклики сьогодення. *Молодь і ринок*. 2024. № 10/230. С. 52–55. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.310583>
31. Altbach P. G., Knight J. The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*. 2007. Vol. 11, no. 3-4. P. 290–305. URL: <https://doi.org/10.1177/1028315307303542>
32. American Association of Social Work Boards (ASWB). (2021). *Professional mobility and adaptability in social work practice*. URL: <https://www.aswb.org>

33. Antoniuk V. Integration of ukrainian higher education into the european higher education area to develop human capital. *Journal of european economy*. 2021. Vol. 20, Issue Vol 20, No 3 (2021). P. 542–563. URL: <https://doi.org/10.35774/jee2021.03.509>
34. Banks M., Bhandari R. Global Student Mobility. *The SAGE Handbook of International Higher Education*. 2455 Teller Road, Thousand Oaks California 91320 United States. P. 379–398. URL: <https://doi.org/10.4135/9781452218397.n21>
35. Baranchenko Y., Yukhanaev A., Patoilo P. Exploring Erasmus student mobility in Ukraine: A case study. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*. 2016. Vol. 3, no. 1. URL: <https://doi.org/10.15549/jeecar.v3i1.94>
36. Bell R. Concerns and expectations of students participating in study abroad programmes: Blogging to reveal the dynamic student voice. *Journal of Research in International Education*. 2016. Vol. 15, no. 3. P. 196–207. URL: <https://doi.org/10.1177/1475240916669028>
37. Berlin Communiqué (2003). European Higher Education Area, 2003. URL: <https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-berlin-2003>
38. Boichenko M. Academic Mobility in the Conditions of Forced Migration in Wartime (experience of Ukraine). *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*. 2023. Vol. 6, no. 1-2. P. 48–58. URL: <https://doi.org/10.2478/gssfj-2023-0004>
39. Bologna Declaration (1999). The European Higher Education Area. URL: <https://www.ehea.info/page-bologna-process-1999>
40. British Council Ukraine. Програма «СAM Україна» (Student Academic Mobility), 2020. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/sam-ukraine>
41. Cook, L., Spratt, T., Winter, K., & colleagues. *Strengthening the workforce: Retention in social work*, 2024 URL: <https://www.researchinpractice.org.uk/media/jo2plmhz/strengthening-the-workforce-retention-in-social-work-sb-web.pdf>

42. Deutscher Akademischer Austauschdienst. *The Grants Register 2021*. London, 2020. P. 330. URL: https://doi.org/10.1057/978-1-349-95988-4_316
43. Engel C. The impact of Erasmus mobility on the professional career: Empirical results of international studies on temporary student and teaching staff mobility. *Belgeo*. 2010. No. 4. P. 351–363. URL: <https://doi.org/10.4000/belgeo.6399>
44. Ensuring continued learning for Ukrainian refugees URL:: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en/full-report/ensuring-continued-learning-for-ukrainian-refugees_7bef46de.html
45. Erasmus+ Programme Guide. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-c/financial-conditions>
46. Erasmus+. Програма Європейського Союзу у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту. URL: <https://erasmusplus.org.ua>
47. European Commission. (2019). *Erasmus+ annual report, 2019*. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents>
48. European Commission. Erasmus+ Programme Statistics 2022. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/resources-and-tools/factsheets-statistics-evaluations/statistics>
49. Gómez-Quintero J. D., Marcuello-Servós C., Huedo M. L. S. International Development's Hidden Agenda: Towards a Latent Modernization of "Traditional" Societies. *OALib*. 2014. Vol. 01, no. 08. P. 1–11. URL: <https://doi.org/10.4236/oalib.1100870>
50. Gooch, L., & Thompson, A. There needs to be better access to study abroad programs for equity-deserving students, 2024 URL: <https://universityaffairs.ca/career-advice/there-needs-to-be-better-access-to-study-abroad-programs-for-equity-deserving-students/>
51. Greben S., Chyrva H. Challenges and opportunities in ukrainian higher education governance. *Public Administration and Law Review*. 2025. No. 1(21). P. 15–25. URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2025-1-15-25>

52. Hackett P. M. W., Capobianco P. M. Background and Characteristics of International Student Mobility and Access to Higher Education. *International Student Mobility and Access to Higher Education*. Cham, 2020. P. 29–59. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-44139-5_2
53. Hanley N., Chankseliani M. Intercultural Competence Beyond International Student Mobility: Insights from a Global Study. *Journal of Studies in International Education*. 2025. URL: <https://doi.org/10.1177/10283153251364515>
54. Healy K. The Reprofessionalization of Social Work: Collaborative Approaches for Achieving Professional Recognition. *British Journal of Social Work*. 2004. Vol. 34, no. 2. P. 243–260. URL: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch024>
55. Healy, K. (2014). *Social work theories in context: Creating frameworks for practice* (2nd ed.). Palgrave Macmillan. <https://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:350101>
56. Kim T. Transnational academic mobility, knowledge, and identity capital. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 2010. Vol. 31, no. 5. P. 577–591. URL: <https://doi.org/10.1080/01596306.2010.516939>
57. Knight J. Concepts, Rationales, and Interpretive Frameworks in the Internationalization of Higher Education. *The SAGE Handbook of International Higher Education*. 2455 Teller Road, Thousand Oaks California 91320 United States. P. 27–42. URL: <https://doi.org/10.4135/9781452218397.n2>
58. Kovalenko V., Martseniuk D. Communicative competence as a component of the social worker's professional competence. *Young Scientist*. 2020. Vol. 4, no. 80. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-17>
59. Lee J. S., Wolf-Branigin M. Applying Complex Adaptive Systems to Build Interdisciplinary Collaborations and Aid in Understanding Complicated Social Phenomena. *Journal of Social Work Education*. 2023. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1080/10437797.2023.2213290> (date of access: 20.11.2025).
60. Lee J. S., Wolf-Branigin M. Applying Complex Adaptive Systems to Build Interdisciplinary Collaborations and Aid in Understanding Complicated

Social Phenomena. *Journal of Social Work Education*. 2023. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1080/10437797.2023.2213290>

61. London Communiqué. European Higher Education Area, 2007. URL: https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2007_London_Communique_English_588697.pdf

62. Matei F.-L. The Need to Train Students Intercultural Competence for International Mobility Stage. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Social Sciences*. 2020. Vol. 8, no. 2. P. 35–42. URL: <https://doi.org/10.18662/lumenss/23>

63. Organisation for economic co-operation and development. Education at a Glance 2022 OECD Indicators. Organization for Economic Cooperation & Development, 2022.

64. Prague Communiqué (2001). European Higher Education Area, 2001. URL: <https://www.ehea.info/page-ministerial-conference-prague-2001>

65. Proposal for a Council Recommendation on building bridges for effective European higher education cooperation URL: <https://education.ec.europa.eu/document/proposal-for-a-council-recommendation-on-building-bridges-for-effective-european-higher-education-cooperation>

66. Smith E., Williams-Jones B. Legalistic or Inspirational? Comparing University Conflict of Interest Policies. *Higher Education Policy*. 2009. Vol. 22, no. 4. P. 433–459. URL: <https://doi.org/10.1057/hep.2009.3>

67. Svitlana K. ACADEMIC MOBILITY IN THE DOCUMENTS OF THE BOLOGNA PROCESS. *Pedagogical sciences*. 2019. No. 88. P. 150–155. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-88-25> (date of access: 21.11.2025).

68. Teichler U. Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility. *Journal of international Mobility*. 2017. Vol. 5, no. 1. P. 177. URL: <https://doi.org/10.3917/jim.005.0179>

69. The Erasmus Impact Study: Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education

institutions URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/eche/the-erasmus-impact-study-effects-of-mobility-on-the-skills-and-employability-of-students-and-the-internationalisation-of-higher-education-institutions>

70. The fulbright program / S. Fitzgerald et al. *ACM SIGCSE Bulletin*. 2003. Vol. 35, no. 1. P. 267–268. URL: <https://doi.org/10.1145/792548.611907>

71. UNESCO. Distance learning strategies in response to COVID-19 school closures. COVID-19 Education Response, Education Sector issue notes, No. 2.1. Paris: UNESCO, 2020. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373305>

72. Waters J., Brooks R. Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education. Palgrave Macmillan Limited, 2011.

73. Zayachuk Y. International student mobility as an internationalization strategy and challenge for higher education of Ukraine. *Social Sciences & Humanities Open*. 2025. Vol. 11. P. 101507. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101507>

Professional Mobility Scale, PMS

The Career Adapt-Abilities Scale (CAAS) was developed by Mark L. Savickas and Erik J. Porfeli in 2012 as a standardized tool to assess career adaptability, which reflects the psychosocial resources enabling an individual to cope with current and anticipated career challenges and transitions. The scale is based on the constructivist approach to career development, emphasizing that individuals actively shape their career paths through personal strengths, planning, and decision-making.

The CAAS consists of 24 statements (items) that measure four dimensions of career adaptability: **Concern**, **Control**, **Curiosity**, and **Confidence**. Each dimension includes six items. Concern reflects the ability to plan and prepare for the future; Control assesses responsibility and self-regulation; Curiosity evaluates exploration and openness to opportunities; Confidence reflects self-efficacy and problem-solving in career tasks.

Preparation for administration.

Before starting the test, the administrator explains the purpose of the questionnaire, emphasizing that the assessment captures personal perceptions rather than objective performance. Participants are informed that there are no right or wrong answers, and they should respond honestly. It is important to create a calm and supportive environment, avoiding any evaluative or stressful language that could inhibit self-reflection.

Instructions to participants.

Participants are asked to read each statement carefully and rate the extent to which they feel they have developed the ability described. In this methodology, a five-point Likert scale is used:

1 – Not strong

2 – Somewhat strong

3 – Strong

4 – Very strong

5 – The strongest

The administrator encourages participants to answer based on their personal experience and current perception of their career abilities. The questionnaire can be completed individually or in groups, and the average time for completion is around 20 minutes.

Scoring procedure.

Each subscale score is obtained by summing the six items corresponding to that dimension, resulting in a score range from 6 to 30. The total career adaptability score is calculated as the sum or average of all 24 items. Higher scores indicate greater career adaptability. Subscale scores allow identification of specific strengths and areas for development in career planning, self-regulation, exploration, and confidence.

Interpretation of results.

The global score reflects overall career adaptability, while subscale scores highlight individual differences in the four dimensions. Concern indicates future orientation and planning, Control shows self-directed regulation, Curiosity reflects openness to opportunities, and Confidence demonstrates problem-solving and belief in personal ability. The CAAS has been validated internationally, showing good internal consistency and confirming its factor structure across diverse populations.

It is essential not to modify the items or instructions, as changes can affect the validity and reliability of the scale. The results may be used for personal feedback, career counseling, or research purposes, providing valuable insights into the individual's readiness and capacity to manage career development tasks.

Методика діагностики ціннісних орієнтацій в кар'єрі

(Е. ШЕЙНА, адаптація В.А.Чікер, В.Е.Вінокурова)

«Якорі кар'єри» - це ціннісні орієнтації, соціальні установки, інтереси, соціально зумовлені спонукання до діяльності, характерні для певної людини. Тест дозволяє виявити наступні кар'єрні орієнтації: професійна компетентність, менеджмент, автономія, стабільність, служіння, виклик, інтеграція стилів життя, підприємництво.

Інструкція. Будь ласка, дайте відповідь на питання тесту.

Питання 1-21: Наскільки важливим для Вас є кожне з наступних тверджень? Варіанти відповідей: 1 - абсолютно не важливо, чи 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 - винятково важливо.

Питання 22-40: Наскільки Ви згодні з кожним з наступних тверджень? Варіанти відповідей: 1 - абсолютно не згоден, 2,3,4,5,6,7,8,9,10 - повністю згоден.

Опитувальний бланк

1		11		21		31	
2		12		22		32	
3		13		23		33	
4		14		24		34	
5		15		25		35	
6		16		26		36	
7		17		27		37	
8		18		28		38	
9		19		29		39	
10		20		30		40	
						41	

По кожній кар'єрної орієнтації підраховується кількість балів. Для цього необхідно, користуючись ключем, підсумовувати бали по кожній орієнтації та отриману суму розділити на кількість питань. Таким чином визначається провідна кар'єрна орієнтація. Іноді провідною не стає жодна кар'єрна орієнтація - в такому випадку кар'єра не є центральною в житті особистості.

Ключ до тесту:

- Професійна компетентність: 1, 9, 17, 25, 33.
- Менеджмент: 2, 10, 18, 26, 34.
- Автономія (незалежність): 3, 11, 19, 27, 35.
- Стабільність роботи: 4, 12, 36.
- Стабільність місця проживання: 20, 28, 41.
- Служіння: 5, 13, 21, 29, 37.

- Виклик: 6, 14, 22, 30, 38.
- Інтеграція стилів життя: 7, 15, 23, 31, 39.
- Підприємництво: 8, 16, 24, 32, 40.

№ п/п	Кар'єрні орієнтації	Сумарний бал	Середнє значення
	Професійна компетентність		
	Менеджмент		
	Автономія		
	Стабільність роботи		
	Стабільність місця проживання		
	Служіння		
	Виклик		
	Інтеграція стилів життя		
	Підприємництво		

Інтерпретація результатів тесту

(Короткий опис ціннісних орієнтацією в кар'єрі)

Професійна компетентність. Бути професіоналом, майстром у своїй справі.

Ця орієнтація пов'язана з наявністю здібностей і талантів у певній галузі. Люди з такою орієнтацією бувають особливо щасливі, коли досягають успіху в професійній сфері, але швидко втрачають інтерес до роботи, яка не дозволяє розвивати їхні здібності. Навряд чи їх зацікавить навіть значно більш висока посада, якщо вона не пов'язана з їх професійними компетенціями. Вони шукають визнання своїх талантів, що має виражатися в статусі, відповідному їх майстерності. Багато хто з цієї категорії відкидають роботу керівника, управління розглядають як необхідну умову для просування у своїй професійній сфері.

Менеджмент. Управляти - людьми, проектами, бізнес-процесами і т.п.

Орієнтація особистості на інтеграцію зусиль інших людей, повнота відповідальності за кінцевий результат і з'єднання різних функцій організації. Можливості для лідерства, високого доходу, підвищених рівнів відповідальності і внесок в успіх своєї організації є ключовими цінностями і мотивами. Найголовніше для них - управління: людьми, проектами, якими бізнес-процесами - це в цілому не має принципового значення. Центральне поняття їх професійного розвитку - влада, усвідомлення того, що від них залежить прийняття ключових рішень. Причому для них не є принциповим управління власним проектом або цілим бізнесом, скоріше навпаки, вони більшою мірою орієнтовані на побудову кар'єри в найманій менеджменті, але за умови, що їм будуть делеговані значні повноваження. Людина з такою орієнтацією буде вважати, що не досяг мети своєї кар'єри, поки не займе посаду, на якій буде управляти різними сторонами діяльності підприємства.

Автономія (незалежність) Головне в роботі - це свобода і незалежність.

Первинна турбота особистості з такою орієнтацією - звільнення від організаційних правил, приписів і обмежень. Вони відчують труднощі, пов'язані з встановленими правилами, процедурами, робочим днем, дисципліною, формою одягу і т.д. Вони люблять виконувати роботу своїм способом, темпом і за власними стандартами. Вони не люблять, коли робота втручається в їхнє приватне життя, тому воліють робити незалежну кар'єру власним шляхом. Вони скоріше виберуть низькосортну роботу, ніж відмовляться від автономії та незалежності. Для них першочергове завдання розвитку кар'єри - отримати можливість працювати самостійно, самому вирішувати, як, коли і що робити для досягнення тих чи інших цілей. Кар'єра для них - це, насамперед, спосіб реалізації їх свободи, тому будь-які рамки і суворе підпорядкування відштовхнуть їх навіть від зовні привабливою вакансії. Така людина може працювати в організації, яка забезпечує достатній ступінь свободи.

Стабільність роботи. Стабільна, надійна робота на тривалий час.

Ці люди відчують потребу в безпеці, захисті і можливості прогнозування і будуть шукати постійну роботу з мінімальною ймовірністю звільнення. Ці люди ототожнюють свою роботу зі своєю кар'єрою. Їх потреба в безпеці і стабільності обмежує вибір варіантів кар'єри. Авантюрні або короткострокові проекти і тільки що стають на ноги компанії їх, швидше за все, не приваблюють. Вони дуже цінують соціальні гарантії, які може запропонувати роботодавець, і, як правило, їх вибір місця роботи пов'язаний саме з тривалим контрактом і стабільним становищем компанії на ринку. Такі люди відповідальність за управління своєю кар'єрою перекладають на наймача. Часто дана ціннісна орієнтація поєднується з невисоким рівнем домагань.

Стабільність місця проживання. Головне - жити у своєму місті (мінімум переїздів, відряджень). Важливіше залишитися на одному

місці проживання, ніж отримати підвищення або нову роботу на новій місцевості. Переїзд для таких людей неприйнятний, і навіть часті відрядження є для них негативним чинником при розгляді пропозиції про роботу.

Служіння. *Втілювати в роботі свої ідеали і цінності.* Дана ціннісна орієнтація характерна для людей, що займаються справою через бажання реалізувати у своїй роботі головні цінності. Вони часто орієнтовані більше на цінності, ніж на вимагаються в даному виді роботи здібності. Вони прагнуть приносити користь людям, суспільству, для них дуже важливо бачити конкретні плоди своєї роботи, навіть якщо вони і не виражені в матеріальному еквіваленті. Основна теза побудови їх кар'єри - отримати можливість максимально ефективно використовувати їх таланти і досвід для реалізації суспільно важливої мети. Люди, орієнтовані на служіння, товариські і часто консервативні. Людина з такою орієнтацією не працюватиме в організації, яка ворожа його цілям і цінностям.

Виклик. *Зробити неможливе - можливим, вирішувати унікальні завдання.* Ці люди вважають успіхом подолання нездоланих перешкод, рішення нерозв'язних проблем або просто виграш. Вони орієнтовані на те, щоб "кидати виклик". Для одних людей виклик представляє більш важка робота, для інших це - конкуренція і міжособистісні відносини. Вони орієнтовані на рішення свідомо складних завдань, подолання перешкод заради перемоги в конкурентній боротьбі. Вони відчують себе процвітаючими тільки тоді, коли постійно залучені до вирішення важких проблем чи в ситуацію змагання. Кар'єра для них - це постійний виклик їх професіоналізму, і вони завжди готові його прийняти. Соціальна ситуація найчастіше розглядається з позиції "виграшу - програшу". Процес боротьби і перемога важливіша для них, ніж конкретна область діяльності або кваліфікація. Новизна, різноманітність і виклик мають для них дуже велику цінність, і, якщо все йде дуже просто, їм ставати нудно.

Інтеграція стилів життя. Збереження гармонії між особистим життям і кар'єрою. Для людей цієї категорії кар'єра має асоціюватися із загальним стилем життя, врівноважуючи потреби людини, сім'ї та кар'єри. Вони хочуть, щоб організаційні відносини відбивали б повагу до їх особистих і сімейних проблем. Вибирати і підтримувати певний спосіб життя для них важливіше, ніж домагатися успіху в кар'єрі. Розвиток кар'єри їх приваблює тільки в тому випадку, якщо вона не порушує звичний їм стиль життя і оточення. Для них важливо, щоб все було урівноважене - кар'єра, сім'я, особисті інтереси і т.п. Жертвувати чимось одним заради іншого їм явно не властиво. Такі люди зазвичай у своїй поведінці проявляють конформність (тенденція змінювати свою поведінку залежно від впливу інших людей, з тим, щоб воно відповідало думку оточуючих)

Підприємництво. Створювати нові організації, товари, послуги. Цим людям подобається створювати нові організації, товари або послуги, які можуть бути ототожнені з їх зусиллями. Працювати на інших - це не їх, вони - підприємці за духом, і мета їх кар'єри - створити щось нове, організувати свою справу, втілити в життя ідею, цілком належить тільки їм. Вершина кар'єри в їхньому розумінні - власний бізнес.

Онлайн-опитування у Google Forms для респондентів, які мають досвід навчання, стажування або участі у міжнародних освітніх програмах у країнах Європейського Союзу.

Інтерв'ю

Шановні учасники,

Дякуємо, що приділили час для участі в опитуванні!

Дослідження присвячене вивченню **впливу академічної мобільності на формування професійної мобільності студентів спеціальності «Соціальна робота»**.

Опитування є **анонімним**, результати використовуються **лише для наукових цілей**.

Просимо відповідати **щиро та обдуманно**, обираючи варіант, який найточніше відображає вашу думку або досвід.

Заповнення анкети триватиме **близько 10–12 хвилин.**

bailuk.kateryna@stud.onu.edu.ua [Змінити обліковий запис](#)

Бачите тільки ви

Далі

Очистити форму

Блок II. Оціночні твердження

Оцініть, будь ласка, наскільки наведені твердження відповідають вашому досвіду (1–5 балів):

Участь у програмі мобільності допомогла мені вдосконалити професійні навички.

*

1

2

3

4

5

Зовсім не згоден

Повністю згоден

Академічна мобільність сприяла розвитку міжкультурної компетентності. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Мій рівень професійної впевненості підвищився після участі у програмі. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Я здобув(ла) нові знання та методики, які можу застосовувати в Україні. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Завдяки мобільності я розширив(ла) професійні контакти. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Досвід мобільності підвищив мою мотивацію до подальшого професійного розвитку. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Після програми мої кар'єрні плани змінилися. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Я отримав(ла) можливість стажування чи працевлаштування завдяки участі у програмі. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Програма відповідала моїм очікуванням щодо практичної підготовки. *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Під час мобільності я стикав(лася) з труднощами (мовними, фінансовими, адаптаційними тощо). *

	1	2	3	4	5	
Зовсім не згоден	☐	☐	☐	☐	☐	Повністю згоден

Блок III. Відкриті запитання

Які головні професійні навички або знання ви здобули під час академічної мобільності? *

Ваша відповідь

Як ви застосовуєте або плануєте застосувати отриманий досвід у майбутній професійній діяльності? *

Ваша відповідь

Що б ви порадили студентам, які планують взяти участь у програмі мобільності? *

Ваша відповідь

Які пропозиції ви маєте щодо покращення супроводу студентів до, під час і після участі у мобільності? *

Ваша відповідь

Назад

Надіслати

Очистити форму

Програма онлайн-заходів

«Без кордонів: академічна мобільність для майбутніх соціальних працівників»

Мета програми: Створення умов для підвищення готовності студентів до участі в академічній мобільності шляхом формування обізнаності про міжнародні освітні можливості, розвитку професійної мобільності, зміцнення внутрішньої мотивації й формування практичних навичок підготовки до програм обміну.

Завдання програми:

- Підвищити рівень інформованості студентів про формати, умови та вимоги академічної мобільності.
- Подолати поширені бар'єри, страхи та стереотипи щодо участі в програмах міжнародних обмінів.
- Розвивати професійну мобільність, міжкультурні, комунікативні та адаптивні компетентності.
- Приймати обґрунтовані рішення щодо участі в мобільності.
- Сприяти розвитку рефлексії, усвідомленню власних ресурсів і напрямів професійного зростання.
- Ознайомити студентів із практичними кроками підготовки до міжнародних програм: пошук можливостей, оформлення документів, написання мотиваційного листа, комунікація з координаторами, проходження співбесіди.

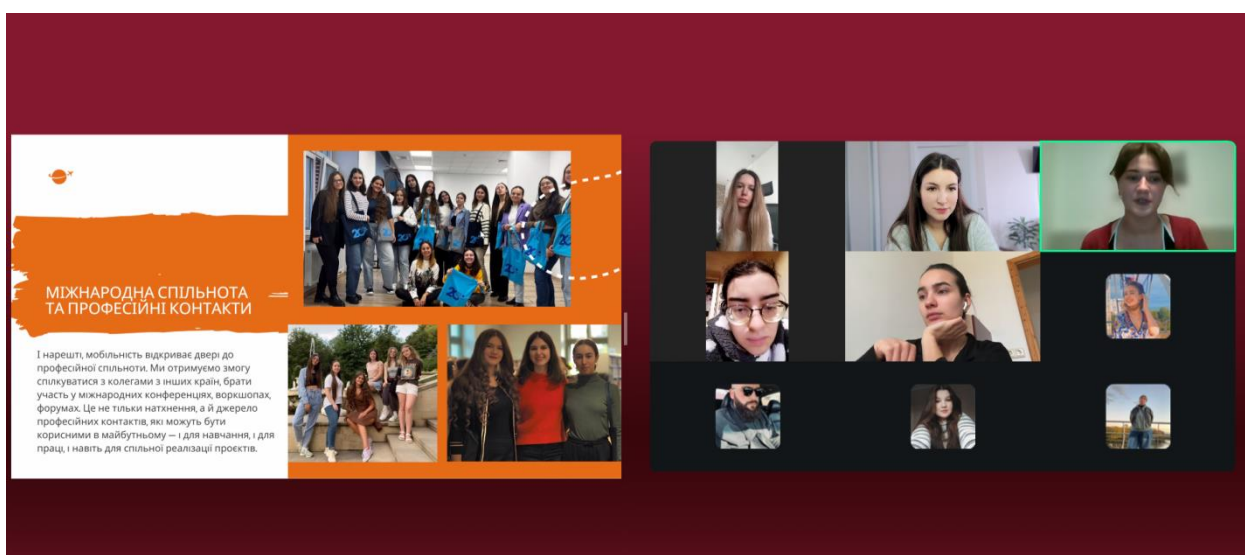
- Забезпечити підтримку через індивідуальні консультації та застосування підходу «рівний-рівному».

№ заняття	Мета заняття	Методичний матеріал	Результат
Заняття 1: Мотиваційно-інформаційне	Сформувати реалістичне уявлення про академічну мобільність, подолати емоційні бар'єри та підтримати готовність студентів розглядати міжнародні можливості.	Презентація, обговорення досвіду, вправа «Мої очікування і страхи»; аналіз хибних уявлень».	Зниження тривожності, формування довіри до нового досвіду, усвідомлення реалістичності участі в мобільності, підвищення мотивації.
Заняття 2: Професійне значення мобільності	Продемонструвати, як академічна мобільність розвиває професійні компетентності майбутнього соціального працівника.	Розбір кейсів, моделювання професійних ситуацій («5 професійних сценаріїв»), групова рефлексія.	Усвідомлення професійних навичок, розвиток рефлексії, визначення особистих компетентнісних цілей.
Заняття 3: Практична	Сформувати практичні навички пошуку програм та	Аналіз реального мотиваційного	Готовність до подачі заявок на участь,

підготовка до подання заявки	підготовки конкурсного набору документів: мотиваційного листа, CV, інших академічних документів.	листа, здійснення практики створення першого абзацу мотиваційного листа.	розуміння структури й критеріїв відбору, формулювання власної мотивації.
------------------------------	--	--	--

Процес проведення першого заняття із здобувачами 1 курсу магістратури спеціальності 231 «Соціальна робота»

**«БЕЗ КОРДОНІВ: АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ
ДЛЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ»**

Виконала: студентка 2-х. магістратури
Соціальної роботи Байло Катерина
Науковий керівник: доцент, д.філософії
Кулава К.О.

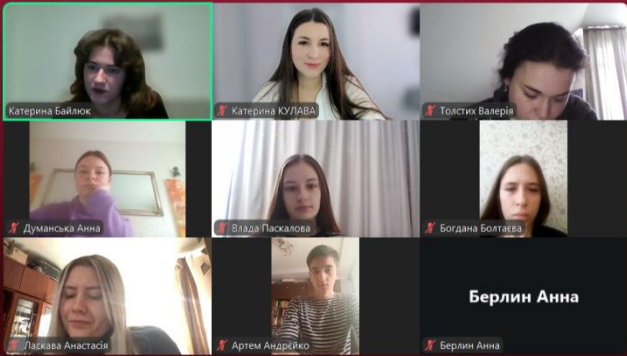
Катерина Байло Катерина КУЛАВА
Толстик Валерія Думанська Анна
Артем Андрійко Вілада Паскалова
Богдана Болтаєва Ласкава Анастасія
Берлин Анна

Процес проведення другого заняття із здобувачами 3 курсу бакалаврату спеціальності 231 «Соціальна робота»

ДОСВІД ТА ПРАКТИКА

Я щиро закликаю кожного, хто бачить себе у сфері соціальної роботи, не втрачати цю можливість. Навіть якщо спочатку здається, що це складно або неможливо – варто спробувати. Бо саме такий досвід може стати тим поворотним моментом, коли з'явиться новий рівень розуміння себе і своєї професійної місії.

Катерина Байло Катерина КУЛАВА Толстик Валерія
Думанська Анна Вілада Паскалова Богдана Болтаєва
Ласкава Анастасія Артем Андрійко Берлин Анна

Процес проведення третього заняття із здобувачами 3 курсу бакалаврату спеціальності 231 «Соціальна робота»

ТРОХИ СТАТИСТИКИ

- Більш ніж 70% студентів, які взяли участь у програмі Erasmus+, за даними офіційних звітів Європейської комісії, відзначили покращення своїх кар'єрних перспектив після участі у програмі. І це логічно — адже окрім академічних знань ми здобуємо ще й так звані soft skills: вміння адаптуватися до змін, комунікувати в багатокультурному середовищі, вирішувати конфлікти, працювати в команді.

